

16. ሊነጋ ሲል

የአገሪቱ ከፍተኛ የሥልጣን ኃይል ከዳግማዊ ምኒልክ እጅ በማፈትለኩ ከሚያዝያ ወር 1900 ዓ.ም. በኋላ የነበረው የኢትዮጵያ ነባራዊ ሁኔታ አዳዲስ አስተሳሰቦችን ሊያስተናግድ ቀርቶ በመኳንንቱ፣ በመሣፍንቱ፣ በእቴጌይቱና በአልጋወራሹ ዙሪያ በሚነሳ የሥልጣን ሽሚያና ሽኩቻ አገሪቱ ለመፈራረስ የተቃረበችበት ወቅት ነበር።

ዳግማዊ ምኒልክ የሞቱትና በድብቅ የተቀበሩት ታህሣስ 3 ቀን 1906 ዓ.ም ነው። እሳቸው ከሞቱ በኋላ አልጋ ወራሻቸው ልጅ ኢያሱ ምንም እንኳን በይፋ ንጉሠ ነገሥት ተብለው ባይነግሡም ከመሰሉቻቸው ጋር ሆነው አገሪቱን በወደዱት መንገድ መምራት ጀምረው ነበር። ልጅ ኢያሱ የዐፄ ምኒልክ የልጅ ልጅ ሲሆኑ (በእናት በኩል) አባታቸው ደግሞ የወሎው ንጉሥ ሚካኤል ነበሩ። ንጉሥ ሚካኤል እስላም የነበሩና ስማቸውም መሐመድ ይሰኝ እንደነበረ ይታወቃል። የኢያሱ የሥልጣን ዘመን እጅግ አጭር ከመሆኑም በላይ ከእሳቸው በኋላ የተነሡት ተፈሪ መኮንንና ከእሳቸውም በፊት የነበሩት የአያታቸው የምኒልክ ገናናነት የኢያሱን ሰብእና እጅግ አቀጭታል። በዚህ አንጻር ካየን ከዘመኑ ታሪክ ተመራማሪ ወይንም በዚያን ጊዜ ከነበሩት ፈደል ቀመስ ካህናት ይልቅ ተራውና ደሃው ሕዝብ ስለ ኢያሱ አወንታዊ አመለካከት አለው።

እግረ መንገዳቸውን ስለ ልጅ ኢያሱ ለመጻፍ የሞከሩት ሚስቶናውያን አብዛኛዎቹ ከምኒልክ በኋላ የአገሪቱን ሁለንተናዊ ተስፋ አጨልሞት የነበረው የኢያሱ ወደ እስልምና ሃይማኖት መመለስ ወይም የመመለስ አዝማሚያ እንደሆነ አስረግጠው ይናገራሉ። ይህንን እውነት፤ ዶ/ር ፒተር ኮትሬል (Born at Midnight ፲፰21)፣ ዶ/ር አልበርት ብራንት (In the Wake of Martyrs ፲፰22) ጆን ከምበርስ (Count it All Joy ፲፰10) እና በሌሎችም ሚስቶናውያን ዘንድ ሰፊ ተቀባይነት አለው። እውነቱ ግን ይህ እንዳልነበር አገርኛው የታሪክ ባለሙያና ተመራማሪ የሆኑ በሳል ምሁር እንዲህ ይገልጹታል፤

... ኢያሱ የፈተነው መኳንንቱን ብቻ ሳይሆን ለዘመናት የቆየውን የአርቶዶክስ ክርስትና እምነት የበላይነትን ጭምር ነበር። ጠላቶቹ ኢያሱን በሕዝብ ዘንድ በማስጠላት አመቺ መሣሪያ ሆኖ ያገኙትም

ይህንኑ ነው። ኢያሱ ከክርስቶስ ቤተሰቦች ጋር በጋብቻ እንዳልተሳበረ ሁሉ ተጋኖ የሚወራው እስላም ሴቶችን ማግባቱ ሆነ። እንደ ቀጩ መድኃኒዓለም ያሉትን አብያተክርስቲያናት እንዳልተከለና እንደ ደብረ ሊባኖስ ገዳም ላሉት እንዳልቸረ ሁሉ፡፡ ጉድ ተብሎ የሚነገረው መስጊዶች ማሠራቱ ነበር። በ1909 በኢያሱ ላይ የቀረበው ዋና ክስ መናፍቅነት ሆነ። ክሱ አልመስል ላላቸው ተጠራጣሪዎች ማስተማመኛውም ድርድርን ከመሐመድ አሊ (ራስ ሚካኤል ከመጠመቁ በፊት የሚታወቅበት ስም) ልጅ ምን ይጠበቃል? የሚል ነበር። ክሱ ግን ሐቀኛ መሠረት አልነበረውም። የአገር ውስጥም ሆነ የውጭ መረጃዎች እንደሚያረጋግጡልን የኢያሱ ጥረት ክርስትናን በእስልምና ለመተካት ሳይሆን ያለፈውን አድልዎ የተመላበት ሥርዓት ሽሮ እስላሞች በገዛ አገራቸው እንደባይተዋር መቆጠራቸውን ለማስቆም ነበር።

የኢያሱ ችግር ፖሊሲውን በግልጽ አለማብራራቱና በአፈጻጸሙም ላይ ከዘዴ ይልቅ ማን አለብኝነት መምረጡ ላይ ነው። በሃይማኖት ፖሊሲው ኢያሱን የሚተካከል ዘመናዊ የኢትዮጵያ መሪ ለማሰብ ያዳግታል ... በዚህ ሁሉ አኳያ ሲታይ የአዲሱ የሃይማኖት ፖሊሲ የብዙ ብሔረሰቦችና የሁለቱ ታላላቅ እምነቶች አገር የሆነችውን ኢትዮጵያ ፍትሕ በተሞላበት አንድነት ላይ ለመመሥረት የተደረገ የመጀመሪያ ሙከራ ተብሎ ሊገመገም ይችላል። ስለዚህ የመናፈቅነቱ ክስ የመነጨው ለሃይማኖት ከመጨነቅ ሳይሆን ለተፈጠረው ፖለቲካ ሥጋት ርእዮተ ዓለማዊ ሽፋን ሆኖ ለማገልገል ካለው አመቺነት ነው ማለት ይቻላል።¹⁶

ልጅ ኢያሱ ሥልጣን ላይ በነበሩበት ዘመን በአዲስ አበባና ሰሜን ኢትዮጵያ ሚስዮናዊያን ጣቢያ መሥርተው መኖራቸው እርግጥ ነው። ነገር ግን ኢያሱን በግንባር አግኝቶ ያነጋገረ ስለወንጌላዊ እምነት የነበራቸውን አመለካከት የተረዳ ሚስዮናዊ ስለመኖሩ ተጨባጭ ማስረጃ ማግኘት አልተቻለም።

ሚስዮናውያን እግራቸውን ወደዚች ምድር ለማስገባት ዙሪያ ዙሪያውን ሲሉ የአገሪቱን የፖለቲካ አየር ሌላው ሁኔታ በአረጋውያኑ ምኒልክ አርበኞች፣ መኳንንትና መሣፍንት እንዲሁም ገና በለጋ ዕድሜ ላይ በነበሩ በልጅ ኢያሱ ዙሪያ ተሰባስበው ሥልጣንን እንደ ቅርጫ ሥጋ ለመከፋፈል ባቆበቆቡት ዘመነኞች መካከል የተነሳው አተካራ ነበር።

በሁለቱ ትውልድ መካከል የተፈጠረው ይህ የአስተሳሰብና የአሠራር ቅራኔ የልጅ ኢያሱን ዘመነ ሥልጣን በሰገሌ ጦርነት ግግሥት በ1909 ዓ.ም. እንዲደመደም ምክንያት ሆነ። መኳንንቱ በአልጋ ወራሹ ላይ ድል ያስመዘገቡበት የታሪክ አጋጣሚ ከመሆኑ ይልቅ የኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያን የበላይነትን በአዲስ ሁኔታ ያጠናከረ የታሪክ ምዕራፍ ተከፈተ።

1909 ዓ.ም. ዘውዲቱ ምኒልክ ንግሥተ ነገሥት ሆነው ሲነግሡ አልጋወራሹ ደግሞ ተፈሪ መኮንን (በኋላ ቀ.ኃ.ሥ.) ሆነው ተሾሙ። በዘውዲቱና በተፈሪ መካካል የሃያ አመት የእድሜ ልዩነት አለ። በዕድሜ አንጋፋ የሆኑት ንግሥት ዘውዲቱ ጥቂት የቤተ ክህነት ትምህርት ከመማራቸውና በተከታታይ ሦስት ባል እያገቡ ከመፍታታቸው በቀር በመንግሥት ሥርዓትና አስተዳደር ትምህርት ተኮትኩተው ያደጉ ሴት አልነበሩም። በዚህም ምክንያት የአገዛዝ ዘይቤአቸው ለጳጳሱ ለእጩጌውና ለቤተክርስቲያን ሹማምንት ለመነዳት የተመቻቸ ነበር። በአንጻሩ ደግሞ አልጋወራሽ ተፈሪ መኮንን አስቀድሞ በሐረር የካቶሊክ ሚሲዮን፣ ኋላም እዚህ አዲስ አበባ በዳግማዊ ምኒልክ ት/ቤት የተማሩ፣ ከውጭ አገር ሰዎችም ጋር አዘውትረው ስለሚገናኙ ስለ ውጭው ዓለም ግንዛቤ የነበራቸው ሰው ስለነበሩ የቀደመው የአስተሳሰብ ለውጥና የሥልጣኔ ጉጉት በውስጣቸው እየተቀጣጠለ ሄደ። ፍጥጫው በአንድ በኩል በቀድሞው ወግና ሥርዓት ሐሳባዊ ጥላ ስር በፊታውራሪ ሀብተጊዮርጊስ ግንባር ቀደምትነት፤ በጳጳሱና በእጩጌው አይዞህ ባይነት የወገኑት ሲሆኑ፣ በሌላው ወገን ደግሞ አልጋወራሽ ተፈሪ መኮንንና የዘመኑ ምሑራን እንዲሁም በዚያን ጊዜ በኢትዮጵያ የሚኖሩ ዲፕሎማቶች ተጽእኖ ስር ያሉ ዘመነኞች በመቧደን በሁለት ጎራ ተከፈሉ።

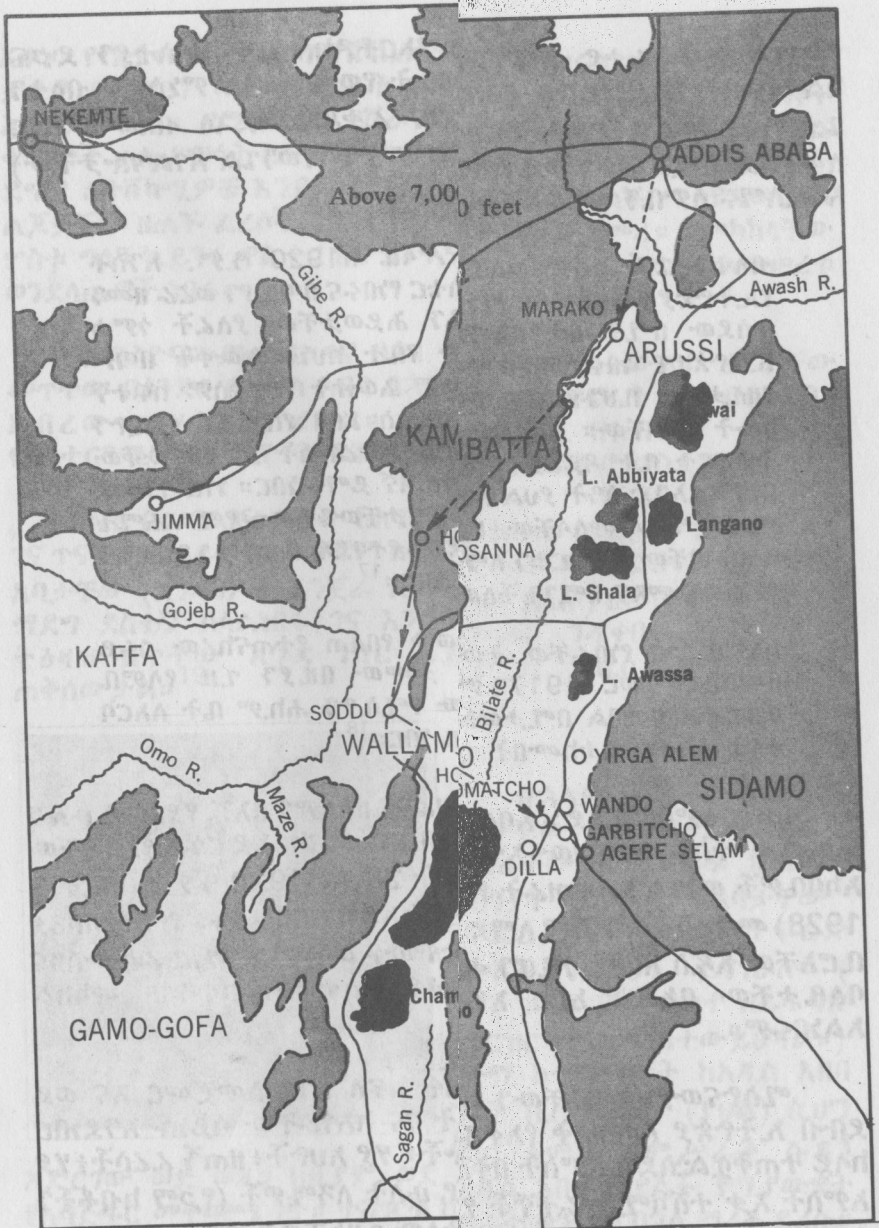
ከወግ አጥባቂዎቹ በኩል ዋነኛ የነበሩት ፊታውራሪ ሀብተጊዮርጊስ ሲሞቱ የኃይሉ ሚዛን ወደ ተፈሪ መኮንን አደላ። ንግሥት ዘውዲቱ ሊቋቋሙት የማይችሉት ጫና ስለከበደባቸው ለአልጋወራሹ መስከረም 21 ቀን 1921 ዓ.ም የንጉሥነት ማዕረግ ሰጡ። ከዚያ በኋላ በአጭር ጊዜ ውስጥ የንጉሥ ተፈሪ ሞገስ በአራቱም ማእዘናት ናኙ። የብረት መዝጊያዎቹም ቀስ በቀስ እየተከፈቱ አዳዲስ አስተሳሰቦች በመጠኑም ቢሆን እየተለመዱ ሄዱ። የማእከላዊው መንግሥት ኃይል በመዋዠቁ ምክንያት የየትኛውና የማንኛው መስፍን ኮከብ መቼ እንደምትደምቅ ባልለየበት ዘመንና፣ ቤተ ክህነትም በመንግሥት ውስጥ ሌላ መንግሥት ለመሆን በምትጣደፍበት በዚያን ወቅት እግዚአብሔር ለሕዝቡ ማዳን ከሌላ ቦታ እንዲሆንለት ፈቀደና የሚስዮናውያኑ መምጣት እውን ሆነ።

የፈረንጆች የገና በዓል በሚከበርበት በታህሳስ 16 ቀን 1920 ዓ.ም. (ዲሴምበር 25 ቀን 1927) ዶ/ር ላምቤና ስማቸውን ቀደም ባሉት ገጾች የተጠቀሱት አስር ሚሲዮናውያን ጅቡቲ ወደብ የደረሱት በዚህ የታሪክ ወቅት ነበር።

ሚስዮናዊያኑ አዲስ አበባ ከገቡ በኋላ ቀደም ሲል ዶ/ር ላምቤ ከአሠሩት ከጉለሌ ሆስፒታል ብዙም በማይርቅ ቦታ ሰፍረው የረገጧት ምድር እንድትፀናላቸው እርምጃቸውን እየመጡ ደፋ ቀና ማለት ጀመሩ። የወቅቱ የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ፓትርያክ የነበሩት አቡነ ማቴዎስ ሚስዮናውያኑ ከመግባታቸው አንድ አመት ቀደም ብሎ ሞተው ስለ ነበር ሌላ ፓትርያርክ ከግብፅ ለማስመጣት በዘገዩት በንጉሥ ተፈሪ መኮንን ላይ ከቤተ ክህነት በኩል ብዙ ማጉረምረም ነበር። ይህ የቤተ ክህነት ማጉረምረም በሰዶፍ በንጉሡ ላይ ቢያነጣጥርም "አህያውን ፈርቶ ዳውላውን" እንዲሉ ፊት ለፊት ሙግት የገጠሙት ግን "የላምቤ ማኅበርን" ነበር።

በመሆኑም በወቅቱ በኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ዘንድ ከፓትሪያርኩ ቀጥሎ ተሰሚነትና ክብር በነበራቸው በደብረ ሊባኖሱ እጩ ገብረ መንፈስ ቅዱስ የሚመራ አምሳ ያህል ቀላውስት የሚገኝበት ቡድን የሚስዮናውያኑን የእምነት አቋም እንዲመረምር ተደረገ። ዶ/ር ላምቤ፡ሚ/ር ራስሙስንና ሚ/ር ሮድ በጋራ በመሆን የእምነት አቋማቸውን የሚያንጸባርቅ ሰነድ አቀረቡ። ክርክሩ እንደተለመደው የተቀነባበረው ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያን በወንጌላውያን አንጻር ለምታቀርበው ነቀፌታ መልስ ሊሰጥ ይችላል በሚል መንገድ ነበር። የጾም፡የቀኖና፡ ጥምቀትና የማጥመቂያ ቦታ፡የመላእክትና የቅድስት ማርያም አማላጅነት መቼም የማይቀሩ ጥያቄዎች ነበሩ።

ክርክሩ አጥጋቢ መልስ ሳያገኝ አዲስ አበባ ውስጥ በተከሰተው ውጥረት ለጊዜው እፎይታ ሆነ። ውጥረቱን ያመጣው የንግሥት ዘውዲቱን የሥልጣን መሸርሸር ለመቃወምና ታማኝነታቸውን ለማስመስከር በአስር ሺህ የሚቆጠር ጦር ሠራዊታቸውን ይዘው አዲስ አበባን ባጥለቀለቁት በደጃች ባልቻና በንጉሥ ተፈሪ መኮንን ሠራዊት መካከል ፍጥጫ በመፈጠሩ ነበር። ይህኛው ወቅታዊ ነገር ሲያልፍ አብይ ያም (ኩዳዴ) ተተካና ቀጣዩ የካህናቱና የሚስዮናውያኑ ስብሰባ ለሁለት ወር ያህል ተራዘመ። ክርክሩን ከፋሲካ በኋላ ቀጥሎ ቤተክህነትን አሳምኖ ወዲያው ወደ ወንጌል ሥራ ለመሰማራት መቼም የማይቻል ነው። የክረምቱ ወራት እየተቃረበ ስለሆነ ረዥሙን ጉዞ ዝናቡ ከመጀመሩ በፊት ማጠናቀቅ ደግሞ ግድ ነበር። ሕጋዊ

ቀዳሚዎቹ የኢሰ. አይ. ኤም ሚስዮናውያን የተጓዙበትን መንገድ

የሚያመለክት ካርታ (1920)

ምንጭ : Born At midnight

የወንጌል ሥራ ፈቃድ ለማግኘት የአርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ድጋፍ ካልታከለበት እንደማይቻል የተገነዘቡት የውጭ ጉዳይ ምኒስትሩ ብላቴን ጌታ ጎሩይ ወልደ ሥላሴ ክርክሩንና ፈቃዱን ወደኋላ ብለው " አየር ለመቀበል" በሚል ሽፋን ወደ ልባቸው ምኞት (የወንጌል አገልግሎታቸው) እንዲሰማሩ ላምቤን መከሩአቸው።

ብላቴን ጌታ ጎሩይ ወልደ ሥላሴ ከ1920 ዓ.ም. አንስቶ የኢትዮጵያ የውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር የነበሩና በጣሊያን ወረራ ዘመን ተሰደው በሚኖሩበት በሉንዶን ሕይወታቸው ያለፈች ጎምቱ ኢትዮጵያዊ ነበሩ። እኒህ ሰው የቤተ ክህነት እውቀት በጣም የዘለቃቸው ቢሆኑም የውጭውም እውቀት ለመቅሰም ከፍተኛ ጉጉት ነበራቸው። ስለዚህም በአዲስ አበባ የሲዊዲሽ ሚሲዮን ትምህርት ቤት ዳይሬክተር ካርል ስድሬቪስት ጋር ተዋውቀው በየቀኑ ለአንድ ሰዓት ያህል እንግሊዝኛ ይማሩ ነበር። ነገር ግን ወደ ሚሲዮን ግቢ መመለሳቸው ሃይማኖታቸውን ለወጡ የሚል ሐሚት ስላስነሳባቸው ትምህርቱን ለማቋረጥ የተገደዱ ቢሆንም እንግሊዝኛ ማንበብና መጻፍ በሚገባ ችለው ነበር።¹⁷

ከላምቤ ጋር የነበራቸው ትውውቅ የበለጠ የተጠናከረው ጎሩይ በመስከረም ወር 1917ዓ.ም ታመው በዚያን ጊዜ የላምቤ ሆስፒታል በመባል በሚታወቀው የሚሲዮን ሐኪም ቤት ለአርባ ቀናት ተኝተው በታከሙበት ጊዜ ነበር።¹⁸

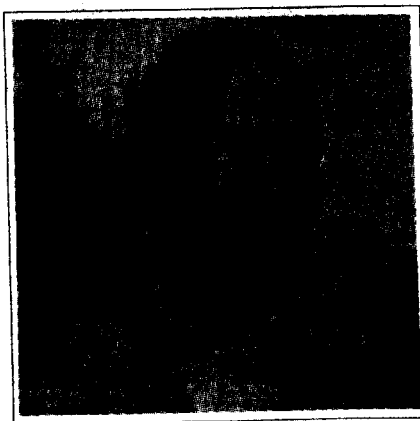
ዶ/ር ላምቤና የቡድኑ አባላት ዛሬንና ዘላለምን በእጁ የያዘውን ሁሉን ቻይ ጌታ ተስፋ አድርገው እግዚአብሔር ምርኮ አድርጎ በሚሰጣቸው አካባቢዎች ወንጌልን ለመዝራት የካቲት 28 ቀን 1920 ዓ.ም. (ማርች 7 1928) መድረሻቸውን ጅማ ለማድረግ ከአዲስ አበባ ተነሱ። የማስተባበሪያ ቢሮአቸው አዲስ አበባ እንዲሆን ቀድሞውኑ ወስነዋልና ሚ/ር ራስመሰንና ባለቤታቸው በአዲስ አበባ እንዲቆዩ ስለተወሰነ ከተጓዡ መካከል አልነበሩም።

ሚሲዮናውያኑ ሥራቸውን ከከፋ ክፍለ አገር ለመጀመር እና ወደ ደቡብ ኢትዮጵያ ለመዘለቅ የአቀዱት ገና ከአገራቸው ሳይነሱ እንደነበር ከላይ ተጠቅሷል። ወደሰላም አምስት በቅሎች፣ ሃያ አህዮች፣ ዘጠኝ ፈረሶች፣ ሃያ አምስት እቃ ተሸካሚ ወራተኞች ሃያ ሁለት ለንግዶች (የጋማ ከብቶችን የሚነዱ) እና ሌሎችንም ሰዎች አስከትለው ጉዞአቸውን ወደ ጅማ መስመር

አቀኑ። የሚተመው ተጓዥ ግማሽ ኪሎ ሜትር የሚያህል ርቀት ሸፍኖ ነበር። ታዲያ የተጓዣን መስመር ከፊት ሆኖ መጨረሻውን በአንድ ለማየት አስቸጋሪ ነበር። ድንኳኖች፣ የሸራ አልጋዎች፣ ስንቅና የተለያዩ የግል ቁሳቁሶች ሁሉ የጭነት ከብቶቹ ላይ ተቀረቀቡ። ተሰባሪ የሆኑትን እቃዎች ደግሞ ለተሸካሚዎቹ እንደየአቅማቸው ተደለደለ። ዘጠኙ ሚስቶናውያንና ልጆቻቸው ዘጠኙ ፈረሶች ላይ ተሳፍረው ጉዞው ተጀመረ። ከመካከላቸው ሦስቱ ግለን ኬይን፣ ዋልተር አህማን እና ከላረንስ ዳፍ ትዳር ያልመሠረቱ ወንድላጮቻች ነበሩ።

ከሚስቶናውያኑ ጋር ገና በ11 ዓመታቸው ከትውልድ ቀድሞአቸው መጥተው በጎንደር በአዲስ አበባ በኋላም በሐረር የኖሩት አቶ ብሩ ዱባለ አብረው ጉዞ ጀምረዋል። በፈረንጆቹና በአበሾቹ መካከል የአስተርጓሚነት ገና የማግባባቱን አጠቃላይ ኃላፊነትም ወስደዋል።

አቶ ብሩ በልጅነታቸው ከአገራቸው ከኩሉ የወጡበት ዝርዝር ጉዳይ ገና ጥናት የሚጠይቅ ነው። ሆኖም ከባህልና ከአምላክ ጋር በተያያዘ መንገድ አባታቸው (አንዳንዶች እንጂራ አባታቸው ይላሉ) በእሳቸው መወለድና ማደግ ደስተኛ ስላልነበሩ ገና እንደተወለዱ እንዲቀበሩ ለአሽከራቸው ትዕዛዝ ሰጥተው እንደ ነበር ራይሞንድ ዴቪስ በመጽሐፋቸው ጠቅሰውታል።¹⁹

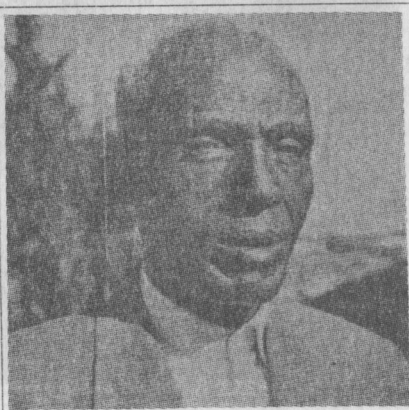
በኋላም ልጆቻቸውና የልጅ ልጆቻቸው እንደሚመስከሩት ከአገራቸው እንዲሰደዱ በእርግጥ ምክንያት የሆናቸው "በአባታቸው" የተፈረደባቸውን የሞት ፍርድ ለመሸሽ እንደሆነ ይናገራሉ። (ይህን ጉዳይ በተመለከተ በሌላ ገጽ በዝርዝር የምንመለከተው ይሆናል።) የጅማ ከተማ ርቀት ከአዲስ አበባ 357 ኪሎ.ሜትር (ያህል) ሲሆን ዶ/ር ላምቤ በምሥራቅ ቡዳን

አድርገው ወደ ወለጋ ከዚያም ወደ አዲስ አበባ ሲያልፉ የሚያውቋት የአባጅፋር መቀመጫ ነች። ተጓዦቹ ከአራት ቀን ጉዞ በኋላ ማረቅ ደረሱ።

አቀኑ። የሚተመው ተጓዥ ግማሽ ኪሎ ሜትር የሚያህል ርቀት ሸፍኖ ነበር። ታዲያ የተጓዣን መስመር ከፊት ሆኖ መጨረሻውን በአንዴ ለማየት አስቸጋሪ ነበር። ድንኳኖች፣ የሽራ አልጋዎች፣ ስንቅና የተለያዩ የግል ቁሳቁሶች ሁሉ የጭነት ከብቶቹ ላይ ተቀረቀቡ። ተሰባሪ የሆኑትን እቃዎች ደግሞ ለተሸካሚዎቹ እንደየአቅማቸው ተደለደለ። ዘጠኙ ሚስቶናውያንና ልጆቻቸው ዘጠኙ ፈረሶች ላይ ተሳፍረው ጉዞው ተጀመረ። ከመካከላቸው ሦስቱ ግለን ኬይን፣ ዋልተር አህማን እና ክላረንስ ዳፍ ትዳር ያልመሠረቱ ወንድላጮቻች ነበሩ።

ከሚስቶናውያኑ ጋር ገና በ11 ዓመታቸው ከትውልድ ቀድሞአቸው መጥተው በጎንደር በአዲስ አበባ በኋላም በሐረር የኖሩት አቶ ብሩ ዱባለ አብረው ጉዞ ጀምረዋል። በፈረንጆቹና በአበሾቹ መካከል የአስተርጓሚነትንና የማግባባቱን አጠቃላይ ኃላፊነትም ወስደዋል።

አቶ ብሩ በልጅነታቸው ከአገራቸው ከኩሉ የወጡበት ዝርዝር ጉዳይ ገና ጥናት የሚጠይቅ ነው። ሆኖም ከባህልና ከአምልኮ ጋር በተያያዘ መንገድ አባታቸው (አንዳንዶች እንጂራ አባታቸው ይላሉ) በእሳቸው መወለድና ማደግ ደስተኛ ስላልነበሩ ገና እንደተወለዱ እንዲቀበሩ ለአሽከራቸው ትዕዛዝ ሰጥተው እንደ ነበር ራይሞንድ ዴቪስ በመጽሐፋቸው ጠቅሰውታል።¹⁹

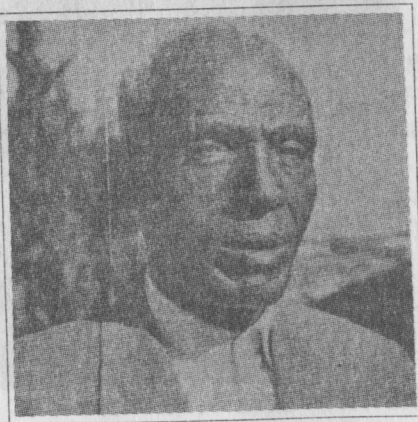

በኋላም ልጃቸውና የልጅ ልጆቻቸው እንደሚመስክሩት ከአገራቸው እንዲሰደዱ በእርግጥ ምክንያት የሆናቸው "በአባታቸው" የተፈረደባቸውን የሞት ፍርድ ለመሸሽ እንደሆነ ይናገራሉ። (ይህን ጉዳይ በተመለከተ በሌላ ገጽ በዝርዝር የምንመለከተው ይሆናል።) የጅማ ከተማ ርቀት ከአዲስ አበባ 357 ኪሎ.ሜትር (ያህል) ሲሆን ዶ/ር ላምቤ በምሥራቅ ሱዳን አድርገው ወደ ወለጋ ከዚያም ወደ አዲስ አበባ ሲያልፉ የሚያውቋት የአባጅፋር መቀመጫ ነች። ተጓዦቹ ከአራት ቀን ጉዞ በኋላ ማረቆ ደረሱ።

አቀኑ። የሚተመው ተጓዥ ግማሽ ኪሎ ሜትር የሚያህል ርቀት ሸፍኖ ነበር። ታዲያ የተጓዣን መስመር ከፊት ሆኖ መጨረሻውን በአንዴ ለማየት አስቸጋሪ ነበር። ድንኳኖች፣ የሽራ አልጋዎች፣ ስንቅና የተለያዩ የግል ቁሳቁሶች ሁሉ የጭነት ከብቶቹ ላይ ተቀረቀቡ። ተሰባሪ የሆኑትን እቃዎች ደግሞ ለተሸካሚዎቹ እንደየአቅማቸው ተደለደለ፤ ዘጠኙ ሚስቶናውያንና ልጆቻቸው ዘጠኙ ፈረሶች ላይ ተሳፍረው ጉዞው ተጀመረ። ከመካከላቸው ሦስቱ ግለን ኬይን፣ ዋልተር ኦህማን እና ክላረንስ ዳፍ ትዳር ያልመሠረቱ ወንድላጮቻች ነበሩ።

ከሚስቶናውያኑ ጋር ገና በ11 ዓመታቸው ከትውልድ ቀድሞቻቸው መጥተው በጎንደር በአዲስ አበባ በኋላም በሐረር የኖሩት አቶ ብሩ ዱባለ አብረው ጉዞ ጀምረዋል። በፈረንጆቹና በአበሾቹ መካከል የአስተርጓሚነትንና የማግባባቱን አጠቃላይ ኃላፊነትም ወስደዋል።

አቶ ብሩ በልጅነታቸው ከአገራቸው ከኩሉ የወጡበት ዝርዝር ጉዳይ ገና ጥናት የሚጠይቅ ነው። ሆኖም ከባህልና ከአምልኮ ጋር በተያያዘ መንገድ አባታቸው (አንዳንዶች እንጂራ አባታቸው ይላሉ) በእሳቸው መወለድና ማደግ ደስተኛ ስላልነበሩ ገና እንደተወለዱ እንዲቀበሩ ለአሽከራቸው ትዕዛዝ ሰጥተው እንደ ነበር ራይሞንድ ዴቪስ በመጽሐፋቸው ጠቅሰውታል።¹⁹

በኋላም ልጃቸውና የልጅ ልጆቻቸው እንደሚመስክሩት ከአገራቸው እንዲሰደዱ በእርግጥ ምክንያት የሆናቸው "በአባታቸው" የተፈረደባቸውን የሞትፍርድ ለመሸሽ እንደሆነ ይናገራሉ። (ይህን ጉዳይ በተመለከተ በሌላ ገጽ በዝርዝር የምንመለከተው ይሆናል።) የጅማ ከተማ ርቀት ከአዲስ አበባ 357 ኪሎ.ሜትር (ያህል) ሲሆን ዶ/ር ላምቤ በምሥራቅ ሱዳን

አድርገው ወደ ወለጋ ከዚያም ወደ አዲስ አበባ ሲያልፉ የሚያውቁት የአባጅፋር መቀመጫ ነች። ተጓዦቹ ከአራት ቀን ጉዞ በኋላ ማረቁ ደረሱ።

በላቲን ጌታ ጎሩይ ወልደ ሥላሴ
ዶ/ር ላምቤ የቅርብ ወዳጅ

ራስ ብሩ ወልደገብርኤል ዶ/ር ላምቤ ለመጀመሪያ ጊዜ ከሱዳን
ወደ ኢትዮጵያ እንዲገቡ የጋበዟቸው የወቅቱ የወለጋ ገዥ

ምንጭ : የኢትዮጵያ ታሪክ

ብላቴን ጌታ ጎሩይ ወልደ ሥላሴ
ዶ/ር ላምቤ የቅርብ ወጻጅ

ራስ ብሩ ወልደገብርኤል ዶ/ር ላምቤ ለመጀመሪያ ጊዜ ከሰዓት
ወደ ኢትዮጵያ እንዲገቡ የጋበዟቸው የወቅቱ የወለጋ ገዥ

ምንጭ : የኢትዮጵያ ታሪክ

በማረቆ ትምህርት ቤትና አንዳንድ ማኅበራዊ ተቋሞች ገንብተው አገልግሎት እንዲሰጡ ተጠይቀው የነበረ ቢሆንም በእቅዳቸው መሠረት የተነሱበትን ምድር ለመርገጥ ጉዞአቸውን ወደፊት ቀጠሉ። ነገር ግን በማረቆ አንድ ታላቅ ሥራ ፈጸሙ፤ አንድ ቀን ጉዞአቸውን አቋርጠው የእግዚአብሔርን ጥልቅ ምሪት በጸሎት ጠየቁ። በስድስተኛው ቀን ጉዞ ወደ ደቡብ ምዕራብ ቀጠሉ። ነገር ግን ወደ ጅማ የሚዘልቀውን መንገድ የሳቱት ገና ከአዲስ አበባ ወጣ እንዳሉና በያዙት ጎዳናም ጂማ ሊደርሱ እንደማይችሉ የተገነዘቡት በጣም ዘግይተው ነበር።

አቶ ብርሃኑ ደረሰ በአንድ የጥናት ወረቀት ላይ ይህንን ጉዳይ በተመለከተ እንደሚከተለው ጽፈዋል፤

በጉዞአቸው መሐል፤ የጉዞ አቅጣጫቸው እንዲጠፋ የእግዚአብሔር እጅ ይህን አደረገች። አቅጣጫቸውንም ስለሳቱ ወደ ተነሱበት ምዕራብ ኢትዮጵያ በመሄድ ፈንታ ወደ ደቡብ ተጓዙ። የእግዚአብሔር ሐሳብ ከእነሱ ይለያልና ፈቃዱ ይፈጸም ዘንድ አቅጣጫቸው እንዲምታታ ሆነ።²⁰

አዎ በሰው ጥንቃቄ የተቀየሰው መንገድ በእግዚአብሔር ጥንቃቄ ወደአልታሰበ አቅጣጫ በማምራቱ ሠራዊቱ ሆሳዕና ደረሰ። ከ230 ኪ.ሜ ጉዞ በኋላ የከምባታና ሃዲያ ዋና ከተማ ወደነበረችው ሆሳዕና ሲገቡ እግዚአብሔር በተገቢው ሥፍራ ተገቢውን ሰው ማስቀመጡ ለሁሉም ድንቅ ሆነባቸው። የአውራጃው ገዢ ደጃዝማች መሸሻ ዶ/ር ላምቤ በወለጋ ክፍለ ሐገር ካፈሩአቸው ወዳጆቻቸው አንዱ ስለነበሩ በታላቅ አጀብ ተቀብለው በክብር ሲአስተናግዱአቸው ከረሙ።

ላምቤና ባልደረቦቻቸው በሆሳዕና ቆይታቸው ወቅት የባለ መድኃኒተኝነታቸው ዝና ከመጠን በላይ ገንና ተሰማ። ወዳጆቻቸው ደጃዝማች መሸሻም የሐኪም ቤት አቋቁመው ሕዝቡን እንዲያገለግሉ ጠየቁአቸው። ላምቤ ጥያቄውን ለጊዜው በይደር ይዘውት ወደ ወላይታ ሶዶ ጉዞ ጀመሩ።

ወደ ወላይታ ፈጥነው እንዲነሱ ያደረጋቸው ዋና ጉዳይ የወላይታ አውራጃ ገዢ እና የላምቤ የረዥም ጊዜ ወዳጅ የነበሩት ደጃዝማች ይገዙ በጠና መታመማቸውንና የሕክምና እርዳታም እንደሚፈልጉ በመስማታቸው ነበር።

በዚህ ሁሉ ግጥምጥሞሽ መካከል ግን ላምቤና ሰዎቻቸው የጂማ ነገር ከልባቸው ገና አልጠፋም ነበር። ከሆሣዕና እስከ ወላይታ ባለው መንገድ በየትኛውም አቅጣጫ ወደ ምዕራብ ቢጓዙ ጂማ ሊገቡ እንደሚችሉ ላምቤ ያውቁት ነበር። ነገር ግን ታላቁን የአሞ ወንዝ ማፋረጥ ደግሞ የማይሞከር ነገር እንደሆነ ተረድተውታል። "በመካከል የሚፈጠረውን መላ ማን ያውቃል?" ብለው በመወሰን ተጓዦቹ ወደ ወላይታ አቀኑ። የላምቤ ወዳጅ ደጃዝማች ይዘቱ ከወለጋ ወደ ወላይታ ከተዛወሩ ገና ብዙም ያልቆዩ ሹም ናቸው።

ጉዞው እጅግ አድካሚ ነበር፤ በማለዳ እየተነሱ ደንገዝገዝ ሲል የሚያድሩበትን ሥፍራ መርጠው ድንኳናቸውን ይደኩናሉ። በተለየ ሥራ የማይጠመዱት የቡድኑ አባላት ወንጌልን ለመመስከርና ከሕዝቡ ባህል ጋር ለመተዋወቅ ወደ የአካባቢው መንደሮች ይሰማራሉ። ሚስቶናውያኑ ወደ መኝታ ከመሄዳቸው በፊት ተጣጣፊ ኦርጋናቸውን ዘርግተው በዚያው በለመዱት የምዕራባውያን "ዘዩ" ዝማሬ ይዘምራሉ። ከእግዚአብሔር ቃል በየተራ ይማማራሉ። ታዲያ ይህንን ትምህርትና ዝማሬ ያለ መቆጠብ የሚካፈሉትና ተጠቃሚ የነበሩት አበሻ አቶ ብሩ ብቻ ነበሩ። ሌሎቹ ረዳቶቻቸው በተለይም ለዝማሬው ቃና የሚሰጡት ምላሽ እንደ በረዶ የቀዘቀዘ ነበር። በደቡብ ኢትዮጵያ ከአውሮጳው ይልቅ የአገሬው የአዘማመር ስልት አይሉ እንዲገኝ ምክንያት የሆነው ይሄው የሚስቶናውያኑ ማበረታቻ ሳይሆን አይቀርም።

ከብዙ ቀናት ጉዞ በኋላ ወላይታ የመድረሳቸው ዜና በአገረ ገዢው ዘንድ ተሰማ። ደጃዝማች ይዘቱም ለአንድ ድል አድራጊ ሠራዊት ከሚደረግለት አቀባበል ባልተናነሰ ሁኔታ በኩብር ተቀበሏቸው። በአገረ ገዢው ብቻ ሳይሆን በሕዝቡም ዓይን ፊት እግዚአብሔር ምሕረቱንና ምገሱን የገለጠላቸው ሚስቶናውያን ወላይታ ከደረሱ በኋላ ይህንን መሰሉን አቀባበልና የተከፈተ በር ለማግኘታቸው መጠራጠር ጀመሩ። ስለዚህም መድረሻቸውን ጅማ የማድረጉ አሳባቸው ቀስ በቀስ ከሰመ። ከአገሪቱ ዋና ከተማ አዲስ አበባ በስተቀር የጤና ተቋማት ባልተስፋፉበት ዘመን የላምቤን በወላይታ መገኘት እንደ መልካም አጋጣሚ የቆጠሩት ደጃዝማች ይዘቱ ሚስቶናውያኑ ወላይታ ተቀምጠው ሐኪም ቤት እንዲያቋቁሙ ግድ አሏቸው።

ወላይታ ቋሚ ኑሮና ሥራቸውን ለማድረጅት ከመወሰናቸው በፊት ላምቤ ወደ ሲዳማ ለመሔድ ተነሣሡ፤ የጉዞአቸውን ምክንያት ራይሞንድ ዴቪስ እንዲህ ብለው ጽፈዋል።

ደጃዝማች ብሩ የጎረቤት ጠቅላይ ግዛት በሆነችው በሲዳማ ተሹመው (በደጃች ባልቻ ምትክ) መምጣታቸውንና በዚያም እንደሚኖሩ ሚሲዮናውያኑ ሰሙ። ላምቤን የሚያህል ታላቅ እንግዳ መጥቶ የደጃዝማችን አደባባይ ሄዶ አለመጎብኘትና እጅ ያለመንሳት በኢትዮጵያውያን ባህል ዘንድ የማይታሰብ ነውና የላምቤ ሰዎች ወደ ሐገረ ሰላም መሄድ ግዴታቸው ነበር።

በጊዜው የሲዳሞ ጠቅላይ ግዛት ዋና ከተማ ሐገረ ሰላም ሩቅና የብዙ ቀናትን ጉዞ የሚጠይቅ ስለሆነ የተቀሩት የቡድኑ አባላት በወላይታ እንዲቆዩ አድርገው ዶ/ር ላምቤና ከላረንስ ዳፍ ወደ ሲዳሞ ጉዞ ቀጠሉ። እንደደረሱም አገረ ገዢው የሞቀ አቀባበል አደረጉላቸው። ገጸ በረከትንም ከሰጡአቸው በኋላ እዚያው እንዲኖሩ ጠየቁአቸው።²¹

እንዲህ ያለውን አጋጣሚ በታሪክ ተመዝግቦ ለሚያነበው ሰው እግዚአብሔር ሊሠራ በተነሳበት ወቅት ለዓላማው የሚገለገልባቸውን ባሪያዎችን እንዴት እንደሚያሰናዳ ለመረዳት አያዳግተውም።

ዶ/ር ላምቤ ገና ከአዲስ አበባ ከመነሳታቸው በፊት አልጋወራሽ ተፈሪ መኮንን በነበረባቸው ፖለቲካዊ ውጥረት ምክንያት ግልጽና የተብራራ የሥራ ፈቃድ ባይሰጡአቸውም ነገር ግን የጠቅላይ ግዛቱ አገረ ገዢዎች የሚሰጧቸው ፈቃድ በእሳቸውም ዘንድ ተቀባይነት እንደሚኖረው ለላምቤ አረጋግጠውላቸው ነበር። ታዲያ የአገረ ገዢዎች ተደጋጋሚ ግብዣ፣ እንዲሁም የአልጋ ወራሹ የመጨረሻ ንግግር ሲታሰብ ምናልባት እግዚአብሔር ወደ ወደደው መንገድ እየመራቸው ስለመሆኑ የበለጠ ማሰላሰል ጀመሩ። ግብዣውንም ተቀበሉ። በእግዚአብሔር ርዳታ ሦስት ሰልታዊ ቀጠናዎች በሚሰዩናውያኑ ልብ በቂ ሥፍራ ይዘዋል። ከምባታ፣ ወላይታና ሲዳማ። በእነዚህ ሦስት ቦታዎች ሁሉንም በእኩል ጊዜያት ለማድረጅት ሚሰዩናውያኑ ራሳቸውን ማደላደል ጀመሩ። ግሌን ኬይን ከላምቤ ቤተሰብ ጋር በሲዳማ ለመኖር ጋርቢቾ ላይ ድንኳን ተከሉ፤ ቋሚ ጎጆም ለመቀለስ ውጣ ውረዱን ተያያዙት። ሚ/ር ሮድ ባለቤታቸውና ልጃቸው እንዲሁም ሚ/ር ዳፍ እና አህማን በወላይታ

ተቀምጠው ማገልገልን ወደዱ። በኪንያ የብዙ ዓመታት የሚሲዮናዊነት ልምድ ያላቸው ሚ/ር ሮድ የወላይታው ገዢ ደጃዝማች ይገዙ በመረጡላቸው ተስማሚ ቦታ ከአገሬው የቤት አሠራር ብዙም ባልተሻለ መንገድ ጎጆዎችን ቀለሱ። በወላይታ አቶና የተመሠረተው የሚስዮን ጣቢያም ሕይወት መዝራት ጀመረ። በሚሠሩና በሚያሠሩ፤ በታመሙና በታካሚዎች፤ በአስታማሚዎችና በሐኪሞች እንቅስቃሴ ደመቀች።

ዶ/ር ላምቤ ቤተሰቦቻቸውንና የሥራ ባልደረቦቻቸውን በጋርቢሾች ትተው የወላይታ ጣቢያ በእግሩ እስከቆም ድረስ ሥራውን አስተባብረው ወደ ሲዳማ ተመለሱ። ጋርቢሾች ከጠበቁት በላይ ሞቅ ብላለች። የዚያን ዕለት አዳራቸው በድንኳን ውስጥ ሳይሆን በጎጆ ቤት ውስጥ ሆነ።

ቀደም ብለው ሲዳማ ሄደው የነበሩት ሚ/ር ዳፍ አዲስ ጣቢያ ለመክፈት ጥር 2 ቀን 1921 ዓ.ም. (ጃንዋሪ 10 ቀን 1929) ወደ ከምባታና ሃዲያ አውራጃ ዋና ከተማ ወደ ሆሣዕና መጡ። አብረዋቸውም ሚ/ር አናን ተመደቡ። ሚ/ር አናን ከቀዳሚዎቹ ሚስዮናውያን የሚቆጠሩ ቢሆንም ሆሣዕና የደረሱት ከወራት መዘግየት በኋላ ከሁለተኛው የሚስዮን ቡድን አባላት ጋር ነበር። የሁለተኛውን የወንጌል መልእክተኞች ቡድን አባላት ከአዲስ አበባ ተቀብለው ወደ ደቡብ ኢትዮጵያ ያመጧቸው ዶ/ር ላምቤ ናቸው። ሚ/ር ዳፍ (ከሲዳማ) አዲሶቹ አገልጋዮች (ከአዲስ አበባ) ሆሣዕና የደረሱት በአንድ ቀን ነበር።

ከ12 ቀናት ውጣ ውረድ በኋላ ሆሣዕና አጠገብ በዱባንሾች ቀበሌ ፊታውራሪ ወልደ መስቀል ከሚባሉ ባለመሬት ቦታ ተከራዩ። የሆሣዕና ሥራ መሠረት የያዘ የመሰላቸው ላምቤ ወደ ወላይታ ለመሄድ በጉዞ እንዳሉ አንድ ፈረሰኛ እየጋለበ ከኋላቸው ደረሰባቸውና ያልጠበቁትን ወሬ አመጣላቸው፤ ለካስ ፊታውራሪ ወልደ መስቀል የኮንትራቱን ውል አፍርሰው ሚሲዮናውያኑ መሬታቸውን ለቀው በአስቸኳይ እንዲወጡ አዘው ኖሯል። አማራጭ አልነበረም። ሦስት ቀን ካንገራገሩ በኋላ መሐመድ የተባለ ሕንዳዊ ነጋዴ ለማሠራት ጀምሮ የነበረውን ጅምር ቤት ተከራይተው ወደ ሆሣዕና ከተማ መጡ። እንዲህ ባላለቀ ጅምር ቤት ውስጥ ውጥን ዓላማ ይዘው ፍጥረትን መጠባበቅ ጀመሩ። ድንኳናቸውን በጅምሩ ቤት ጣራ ስር ተከሉ። ማንም ሊጠጋቸው በማይወድበት በዚህ ወቅት ከወጣቱ ኤርትሮ (አቶ ሽጉጤ) ጋር ተወዳጁ። ያን ጊዜ ሽጉጤ በሕንዳዊው ነጋዴ በመሐመድ መደብር ውስጥ ይሰሩ ነበርና። በወቅቱ በአዲስ አበባ

ከተማ ባሉት የመንግሥት ባለሥልጣኖች ዘንድ " ፀረ-ነጭ " ስሜት ያቆጠቆጠበት ሁኔታም ተፈጥሮ እንደነበረ ፒተር ኮትሬል ገልፀውታል፤ " ይህ ወቅት ቀሳውስቱ እጅግ ከፍተኛ ተቃውሞ ያነሳሱበት ወቅት ነበር። በከፋ ክፍለ ሐገር ጣሊያናውያን የሆኑ የካቶሊክ ሚሲዮን አባላት ግልጽ ባልሆነ መንገድ ስድስት ጣቢያዎችን ይዘው ነበር። እንዲላቁ በተነገራቸው ጊዜ በጣሊያን ሌጋሲዮን በኩል የኢትዮጵያ መንግሥት ከፍተኛ መጠን ያለው የገንዘብ ካሳ እንዲከፈላቸው ጠየቁ²²

እንዲህ ያለው ወሬ በዋናው ከተማ ውስጥ መናፈስ ጣሊያንን እንደ ቆዩ ደመኛ ለሚያይ ኅብረተሰብ የቀሳውስቱን ስውር ሐሳብ ያለ ምንም ማረጋገጫ እንዲቀበለው አስችሎታል።

በሆሣዕና ብቻ ሳይሆን በወላይታና፣ በሲዳማም ላምቤንና ማኅበራቸውን የሚቃወም ተመሳሳይ ችግር በአንድ ሰዎች መከሰቱ ለሚሰዮናውያኑ አደናጋሪ ክስተት ነበር። ከጥቂት ወራት በፊት እንደ እግዚአብሔር መልእክተኛ ተቀብለዋቸው የነበሩት መኳንንቶችና፣ ገዢዎች በዓይናቸው ለማየት እንኳን ሲጠየቁቸው መመልከቱ በእርግጥም አሳዛኝ ነበር። እግዚአብሔር ይህንን ያደረገው ማን ያውቃል? ምናልባት ከገዢዎች ይልቅ በእርሱ ላይ እንዲደገፉ ሊያስተምራቸው ወዶ ሊሆን ይችላል።

መዋከቡ በሁሉም አውራጃዎች ቀጠለ። በሆሣዕና ያሉቱ በተለይም ሚ/ር ዳፍ ምንም አይነት ፈቃድ ስለሌላቸው በሁለት ሳምንት ውስጥ አውራጃውን ለቀው እንዲወጡ የመጨረሻ ማስጠንቀቂያ ተሰጣቸው። ሲዳማ ያሉቱ ሚ/ር ኪይንና ሆርን ጋርቢችን ለቀው ወደ አዲስ አበባ መጓዝ ግድ ሆነባቸው። ሚ/ር ኪይን ከሲዳማ በተነሱ እለት በማለዳ ጸሎታቸው፤

"ለሕዝቤም ለእስራኤል ስፍራ አደርግለታለሁ፤ እተክለውማለሁ፤ በስፍራውም ይቀመጣል፤ ከዚያም በኋላ አይናወጥም፤ እንደቀድሞው ዘመንና በሕዝቤ በእስራኤል ላይ ፈራጆች እንዳስነሳሁበት ጊዜ ግፈኞች ተመልሰው አያስጨንቁትም፤ ከጠላቶችህም አሳርፍሃለሁ።" (2ሳሙ. 7:10) በሚለው ጥቅስ ላይ ተመርኩዘው ሲጸልዩ አንድ ቀን ተመልሰው እንደሚመጡ ውስጣዊ መረዳት እንደነበራቸው ኋላ ላይ መስክረዋል። በ1922ዓ.ም. በመጋቢት ወር መጀመሪያ ላይ አዲስ አበባ ደረሱ። አንዱ ዓመት የመንከራተት ዘመን ሆኖባቸው አለፈ።

መጋቢት ወር መጨረሻ ላይ ግን በአሜሪካን ሌጋሲዮን ግፊት ጭምር የውጭ ጉዳይ ሚኒስትሩና ሚስቶናውያኑ ከስምምነት ላይ ደረሱ። የስምምነቱ ውል አስራ አምስት አንቀጾችን የያዘ ሲሆን በአስራ ሦስተኛው አንቀጽ መጨረሻ ላይ ግን በደጃዝማች ይዘቱ ጫና ጠማማ ሐረግ ተሰንቅሮበት ነበር፤ ይህንን " የሃይማኖት ነገር እንደማይሰብኩ ቃል ገብተዋል" የሚለውን ዓረፍተ ነገር ሲያዩ ላምቤ ለመፈረም አቅማሙ። ከብዙ ድርድር በኋላ ግን ዓረፍተ ነገሩ ተሰርዞና ሌላ አዲስ ረቂቅ ተዘጋጅቶ ውሉን በፊርማቸው አጸደቁ። መጋቢት 23 ቀን 1921 ዓ.ም. ለስምባታና ሃዲያ አገረገዥ ለደጃዝማች መሸሻ የፈቃዱ ውል ሳይሆን ደብዳቤው ተላለፈላቸው። የደብዳቤው የአማርኛ ትርጉም የሚከተለውን ይመስላል፤

የዶ/ር ላምቤ ማገበር ለሕመምተኞች መታከሚያ የሚሆን ሆስፒታል በገንዘባቸው እንዲያቋቁሙ ተፈቅዶላቸዋል። ስለሆነም አትከልክሏቸው።

ደግሞ በሚቆመው ሆስፒታል ቅጥር ግቢ አንድ የትምህርት ቤት አሠርተን ቋንቋና የእጅ ጥበብ ሥራ እናስተምር ብለዋል። ስለሆነም አንዳንድ የሃይማኖት ጉዳዮችን እንዳያስተምሩ አልፎ አልፎ እንድትከታተሉላቸው ይህ ትዕዛዝ ተላልፎላችኋል።²³

መጋቢት 23 ቀን 1921
ብላቴን ጌታ ገሩይ ወልደሥላሴ

የትእዛዙ ደብዳቤ ሆሣዕና ከደረሰ በኋላ(ሚ/ር ክላረንስ ዳፍ ግን መልእክቱ የደረሰው በደብዳቤ ሳይሆን በስልክ ነበር ይላሉ።) ሚስቶናውያኑ በዚያው እንዲቆዩ ለመንገር ሹማምንቱ ወደተከራዩበት ቤት ሲሄዱ የመጨረሻው የማስጠንቀቂያ የጊዜ ገደብ አልቆ ነበር። ሚ/ር ዳፍም ጓዛቸውን ለጭነት እንደሚመች አድርገው በመቀርቀብ የሰንብት ራት ሲቆርሱ መልዕክተኞቹ ከምሽቱ 12:00 ሰዓት እን ሚ/ር ዳፍ ቤት ደረሱ። ቅርቅቡ ተፈታ፣ የተቆረጠው ተስፋ ተቀጠለ፤ ቀሪውን ነገር ራሳቸው ላምቤ ከአዲስ አበባ ሲመጡ ለመጨረስ ተስማምተው የሳቸውን መድረስ እየጠበቁ ሚስቶናውያኑ በዚያው ቀናትን አሳለፉ።

ላምቤ ወደኋላ የዘገዩበት ምክንያት ዘላቂውን የሥራ ሂደት ለማቃናት ከንጉሥ ተፈሪ መኮንን ጋር ለመወያየትና ቁርጥ ያለ ውሳኔአቸውን ለመስማት፣ እንዲሁም በወቅቱ ታመው የነበሩትን ባለቤታቸውን ሚስት

ላምቤን ለሕክምና ወደ አሜሪካን አገር ለመሸጥት ነበር። ላምቤ ንጉሥ ተፈሪ መኮንንን ለማነጋገር የቻሉት ከብዙ ቀጠሮ እና መጉላላት በኋላ ቢሆንም ውጤቱ ግን በጣም አስደላች ነበር። ራሳቸው ላምቤ ከንጉሡ ያገኙትን ተስፋ እንደሚከተለው መዝግበውታል። "አንተን ለረዳህ እንደማልፈልግ ተስምቶህ እንዳትቀየሙኝ፤ ምን አይነት ጠላቶች እንዳሉብኝ አንተ አታውቅም፤ ብዙ መልካም ነገር ላደርግልህ ወደምበቃበት ደረጃ እስከምደርስ እስከ አንድ አመት ጊዜ ያህል ብዙ እንዳደርግልህ አትጠይቀኝ"²⁴

ላምቤና ንጉሥ ተፈሪ መኮንን የተወያዩት በሚያዝያ ወር መጀመሪያ ላይ 1921 ዓ.ም. ነበር። በዓመቱ መጋቢት 24 ቀን ንግሥተ ነገሥታት ዘውዲቱ በድንገተኛ ሕመም አረፉ። በሚቀጥለው ዓመት በጥቅምት 23 ቀን 1923 ዓ.ም. ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ንጉሡ ነገሥት ዘኢትዮጵያ ተብለው ወደ ፍጹማዊው የዘውድ ሥልጣን ተሸጋገሩ። ከላምቤ ጋር በቃል ኪዳን መዝለቃቸውና ያለመዝለቃቸው በኋለኞቹ ምዕራፎች ውስጥ ይብራራል።

ከላይ እንደተጠቀሰው የፈቃዱ ውል ስምምነት ዜና አስቀድሞ የደረሰው ለከምባታና ሃዲያ አገረ ገዢ ለደጃዝማች መሸሻ ነበር። የፈቃዱ ውል በተረቀቀበት ሰዎች አዲስ አበባ የነበሩት ደጃዝማች ይገዙ ግን ውል በማርቀቁ ሂደት ዋነኛ ተዋናይ ነበሩ። ከአድካሚና ተደጋጋሚ ውይይት በኋላ የጸደቀውን ባለ አሥራ አምስት አንቀጽ የውል ሰነድ ይዘው ወደ ወላይታ የወሰዱትና ለተጠባባቂው አገረገዥ ያስረከቡት ሚ/ር ሮድ ናቸው። ወላይታ የነበረው የሚስቱን ሥራ እንደ ሲዳማውና እንደ ከንባታው ብዙ መታወክ ባይደርስበትም ተጨማሪ የሕንፃ ሥራ እንዳያከናውን ተገድቦ ነበር። አገረ ገዢው አዲስ አበባ በነበሩበት ወቅት ወላይታ የተላከው ደብዳቤ ይዘት የሚከተለው ነበር።

ይድረስ ከክቡር ደጃዝማች ይገዙ

የዶክተር ላምቤ ማኅበር በደጃዝማች ይገዙ ግዛት በወላሞ አንድ ሆስፒታል በገንዘባችን ሰርተን አቁመን እንድናስታምም ብለው ፈቃድ ቢለምኑ፤ ደጃዝማች ይገዙ ለራሱም ለወላሞም ሕዝብ ሆስፒታል ማቀም የሚያስፈልግ ነው ያለ እንደሆነ የዶክተር ላምቤም ማኅበር የሐኪሞቹን ደመወዝና የመድኃኒቱን ዋጋ ሆስፒታልም የምናሰራበት ገንዘብ ከመጓገሥት አንጠይቅም ያሉ

እንደሆነ በገንዘባቸው አንድ ሆስፒታል አሰርተው ለማቆም ተፈቅዶላቸዋል።

ደግሞ በሚቆመው ሆስፒታል ቅጥር ግቢ አንድ የትምህርት ቤት በገንዘባችን አሰርተን ቋንቋና የእጅ ጥበብ ሥራ እንድናስተምር ይፍቀዳልን ብለው ስላመለከቱ የእጅ ጥበብና ቋንቋ ለማስተማር ተፈቅዶላቸዋል። ነገር ግን የኢትዮጵያን ቤተ ክርስቲያንና የአርቶዶክስን ሃይማኖት የሚቃወም ትምህርት እንዲያስተምሩ ክልክል ናቸውና ተጠባባቂ አድርገው ... እንዲያስጠብቁ ይሁን ብለዋል...²⁵

ከሦስተኛው የሲዳማ ሚስቶን ጣቢያ ሚስቶናውያንን አስለቅቀው ስለነበር በዚህን ወቅት አንድም ሰው አልነበረበትም፤ ላምቤ ከንጉሥ ተፈሪ መኮንን ጋር ከተነጋገሩ በኋላ ለደጃዝማች ብሩ የተጻፈ ደብዳቤ ይዘው ነበር ሲዳማ ለመድረስ ከአዲስ አበባ የተነሱት። ደብዳቤው በጊዜው በኢትዮጵያ ምድር ከነበሩት ባለሥልጣናት ከመጨረሻው "ታላቅ ሰው" ከመጻፉ በስተቀር ስለ ላምቤ ማኅበር ትርጉም ያለው ነገር ፋይዳ ያለው አመራር አይሰጥም ነበር።

በሰም ያልታሸገውን ፖስታ ከፍተው በቡድን ያነበቡት ዶ/ር ላምቤ፣ ሚ/ር ሮድ፣ ሚ/ር ኪይን እና ሚ/ር ሆርን በደብዳቤው ይዘት ተስፋ በመቁረጥ ነበር በነሐሴ ወር አጋማሽ ላይ ሐገረ ሰላም የደረሱት። ለደጃዝማች ብሩ ደብዳቤውን ሲያስረክቡ ግን የተፈጸመው ታሪክ ፈጽሞ ሊሆን ከሚገባው ወይም ከጠበቁት ውጭ ነበር። ዶ/ር ላምቤ ሁኔታውን እንደሚከተለው በመጽሐፋቸው ውስጥ መዝግበውታል፤

የንጉሥ ተፈሪ መኮንንን ደብዳቤ ይዘን ወደ ክቡርነታቸው ደጃዝማች ብሩ ዘንድ ቀረብን፤ ሰውዬው በዙፋን አምሳያ በተሠራው መቀመጫ ላይ ተደላድለው ተቀምጠው ነበር። የንጉሣዊውን ማኅተም ሲመለከቱ ከተቀመጡበት ተነሥተው በመቆም እጅ ነሡ። በዚያን ዘመን ለንጉሠ ነገሥቷ ወይም ለአልጋ ወራሹ ማኅተም በዚህ ሁኔታ ክብር መስጠት የተገባ ነበርና። ፓስታውን ከፍተው በፍጥነት በአነበቡ መጠን ፈገግታ በፈታቸው ላይ ይነበብ ነበር። በትክክል በመስመሮች መካከል (ያልተጻፈውን) እያነበቡ እንደነበር ተረድቻለሁ። "በጣም ጥሩ ደብዳቤ ነው" አሉ። አሁን እንግዲህ ችግር የለም። እዚሁ መቆየት ትችላላችሁ።

..... ለመሆኑ በሲዳሞ ማስፈር የምትፈልጉት ምን ያህል ሚስቶናውያንን ነው? ብለውም ጠየቁኝ" ²⁶

ከዚህ በተጨማሪ ብርዳማውን የጋርቢች አካባቢ ለቀው በሌላ ቦታ ለመሥፈር ከፈለጉ ይህን ከማድረግ እንደማይከለከሉ አረጋገጡላቸው። ሚስቶናውያኑ ከብርዳማው ከፍታማ ጋርቢች የገጠር ቀበሌ ወረድ ብለው ለጤና ተስማሚና ብዙ ሕዝብ በሚኖርበት በሆማች የሚስቶኑን ጣቢያ ቆረቆሩ።

ከዚህ ዓይነት ውጣ ውረድ በኋላ የወላይታና የሲዳማ ጣቢያዎች ተረጋግተው ተልእኮአቸውን ጀመሩ። ከወላይታም ይልቅ የተብራራና

የሆማች ሚስቶናውያን ለመጀመሪያ ጊዜ ድንኳን የተከለበት ቦታ ፎቶ-ውዓ

ግልጽ ፈቃድ የሌለው የሲዳማ ጣቢያ እስከ ጣቢያን ወረራ ድረስ አንዳች እንቅፋት ሳይነካው በጸጥታና ቀስ በቀስ የወንጌሉን ቃል መዝራቱን ተያያዘው። በ1922 ዓ.ም. አጋማሽ ጀምሮ የሚስቶኑን ደጅ ደጋግመው የሚጎበኙት እነ አቶ ገነሚ ኡንዴም ወደ ክርስትና እምነት ተመለሱ።

በወላይታ የእግዚአብሔር እርሻ ለወንጌል ዘር ተዘጋጅቷል። የሚስቶናውያኑ የቅርብ ረዳቶች ከሆኑት የአገሬው ሰዎች ቀድመው "በአንድ ለአንድ" የወንጌል ስርጭት ዘዴ ጥቂት የአገሬው ሰዎች ወደ እግዚአብሔር ነገር ዘወር ማለት ጀመሩ። ሚስቶናውያን ሄደው ወንጌልን ሰብካው ወደ እምነት ካመጧቸው ሰዎች የሕይወት እንቅፅልሽን ፍቺን ለማወቅና፣ የኑር

መላ ለማግኘት አዋቂ ፍለጋ የሚመጡት ብዙዎች ነበሩ። በዚህ አይነት ከተለወጡት ሰዎች መካከል አቶ ዋንዳሮ አንዱ ሆነዋል።

በከምባታና ሃዲያ ዙሪያ ያለው ውስብስብ ጉዳይ ግን ገና መፍትሔ አላገኘም። የችግሩን ቋጠሮ የበለጠ ያጠበቀው ብላቴን ጌታ ጎሩይ ወልደ ሥላሴ ለደጃዝማች መሸሻ የጻፉት ደብዳቤ ነው። ደብዳቤው ለሚስቶናውያኑ የመቆያ ፈቃድ ያገኘበት ቢሆንም "አንዳንድ የሃይማኖት ትምህርቶችን እንዳያስተምሩ አልፎ አልፎ እንድትከታተሉአቸው" በሚል ዓረፍተ ነገር የታሰረ በመሆኑ እነ ሚ/ር ዳፍን አላፈናፍን አላቸው። ዶ/ር ላምቤ ሰኔ 6 ቀን 1921 ዓ.ም. ሆሣዕና መጥተው የተፈቀደላቸውን ያህል ለመኖር አነስተኛ ክሊኒክና መኖሪያ ቤቶች የሚሠሩበትን ጣቢያ ለመክፈት ተስማሚ ቦታ ሲያፈላልጉ የላምቡዳን ቀበሌ ምርጫቸው አደረጓት። ከቦታውም ምቹነት ሌላ የባለመሬቱን የፈታውራሪ ወልደመስቀልን ጭቅጭቅ ለመገላገል ዱባንችን መልቀቅ አስፈላጊ ነበር። የላምቡዳ የሚሲዮን ጣቢያ የመሬት ኪራይ ውል የተፈጸመው ሰኔ 23 ቀን 1921 ዓ.ም. ነበር።

አስቀድመው ማረፊያቸውን ሠርተው፤ በሕዝቡ መካከል እየኖሩ፤ የሕዝቡን ቋንቋ አጥንተው በሚገባው ቋንቋ ወንጌል ለመስበክ ልባቸው ቢጓጓም ሚ/ር ዳፍ እና አነን ቋሚ ጎጆ ሳይቀልሱ ሰባት ወር ማለፉ ያስቆጫቸው ሚስቶናውያን የከረምቱን ወራትና እስከ መስከረም አጋማሽ ድረስ ያለውን ጊዜ ለቤት ሥራ አዋሉት። በከተማው ውስጥ አብዛኛው ነዋሪ አማርኛ ቋንቋ ተናጋሪ ስለነበረ ጓላም በከባድ የጉልበት ሥራ ስለተጠመዱ የሃዲይኛ ቋንቋ ችሎታቸው ያሰቡትን ያህል ሊሆን አልቻለም። ብቻ ሁሉም ነገር ከታሰበበት ከአስር ወራት በኋላ በመስከረም ወር መጨረሻ በ1922 ዓ.ም. ላይ የወንጌል ሥራቸው እውን መሆን ጀመረ። ሚ/ር አነንና ሚ/ር ዳፍ የምሥራቹን ዜና ለአዝማችቻቸው በሚከተለው ደብዳቤ አስተላለፉ፤

ለተወደዳችሁ የአብሲኒያን ሚሽን የመስክ ሥራ ዳይሬክተሮች፡
የተወደዱ ዶ/ር ላምቤ እና ሚ/ር ሮድ የመስከረም ወር እነሆ በግንባታ ሥራ አለፈ። በልባችሁ ደስታ የሚሆን ምሥራች ልንነግራችሁ እንወዳለን። ይኼውም በሃዲይኛ ቋንቋ የሰንበት የአምልኮ ስብሰባ መጀመራችን ነው። በመስከረም ወር የመጀመሪያ ሳምንት እኔና ሚ/ር አነን በአካባቢያችን ባሉ መንደሮች እየተዘዋወርን ሕዝቡን እሑድ ጥዋት መጥተው የእግዚአብሔርን ቃል እንዲሰሙ ጋበዝናቸው። በልቅሶ ሥነ ሥርዓት እና በደቦ ስራ

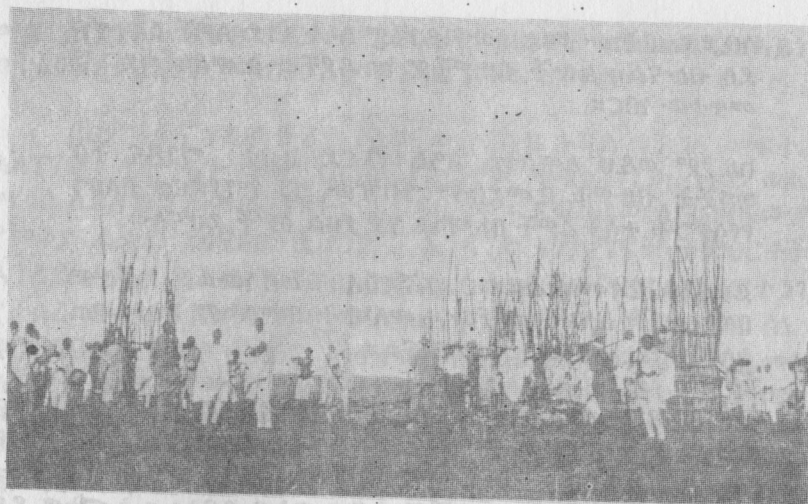
ሳቢያ የጠበቅነው ያህል ሰው ባይገኝም ሰላሳ አንድ ሰዎች ስለተገኙ ደስ ብሎናል። ሌሎች ብዙዎችም ከጉዳያቸው ሲመለሱ ወደ እኛ መጥተው ነበር።

ከዚያም ወዲህ ለመስቀል በዓል፣ የእርድ ከብት፣ ማገደና ችቦ ዝግጅት ብዙዎቹ ቢመደቡም ግብዣው ግን የማያቋርጥ ስለሆነ የየሳምንቱ ተሳታፊዎች በአማካይ ሃያ ያህል ሰዎች ይሆናሉ።

ይህ የ1922 የመስከረም ወር ለእኛ የበረከት ወር ነው። ... ከሁሉም በላይ ሰዎች ስለእኛ ያላቸው አመለካከት በመልካም እየተለወጠ ስለሆነ እግዚአብሔርን አመስግናለሁ። ²⁷

በላምቡዳ ዙሪያ የወንጌል ስርጭት እንዲህ በሰፊው ለመጀመር ሚስቶናውያኑም ከአካባቢው ሕዝብ ጋር እንዲቀራረቡ ጠንካራ መሸጋገሪያ የሆናቸው ገና በዱባንቾ ላሉ የተዋወቋቸው ሁለት ወጣቶች ናቸው። በመጀመሪያ ኤርትሮ ዳዳ፣ ሁለተኛው ሰብሮ ወሰሮ ይባላሉ። ኤርትሮ ዳዳ ጓላ አቶ ሽጉጤ የተሰኙት ቅልጥፍናንና ቅንነትን እምነትንም የተላበሱና በዚያን ጊዜ ገና የሃያ አመት ዕድሜ ወጣት ነበሩ። አቶ ሰብሮ ደግሞ የአስራ ሁለት አመት ታዳጊ ናቸው። ሚ/ር ዳፍ ሰብሮን "የሴፍ" በሚል ቅጽል ስም ነበር የሚጠሯቸው። ሁለቱም በሚሲዮናውያኑ ተወዳጅ ሠራተኞች ሆነዋል።

በወላይታ በከምባታና ሃዲያ በሲዳማ የወንጌልን ሥራ መሠረት ለማስያዝ ሁሉም የሚስቶን አባላት በጸሎት፣ በምክክርና በጉልበት ዋጋ በሚከፈሉበት የ1921 ዓ.ም. የሁለተኛው መንፈቅ ወራት ላይ ያለ ብዙ ውጣ ውረድ አራተኛው የሚስቶን ጣቢያ በማረቆ ተከፈተ። ሚሲዮኑን በማረቆ ለመክፈት መሸጋገሪያ የሆናቸው ከሁለት አርመናውያን ወንድማማቾች ጋር መተዋወቃቸው ነበር። አንዱ በአዲስ አበባ ከተማ የታወቀ ነጋዴ ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ በማረቆ ሰፊ እርሻ አቋቁሞ የሚተዳደር ነበር። ባለእርሻው የአርመን ተወላጅ ከመሬቱ ከፍሎ ለሚስቶናውያኑ በኪራይ መልክ ሰጣቸው። በዚያም እርሻል እና ኪሪ ኪርክ እንዲሁም ቻርልስ ባርተን የተባሉ ሚስቶናዊያን ሰፈሩ። የማረቆ ጣቢያ ምንም እንኳን እንደ ሦስቱ ግንባር ቀደም አውራጃዎች ዝናው የገነነ ባይሆንም እስከ ጣሊያን ወረራ ድረስ ክፍት ሆኖ የቆየ ጣቢያ ነበር።

የመጀመሪያው የላምቡዳ የሚስቶች ጣቢያ
 ምንጭ : Cords of Love

17. ዘሩ በቀለ

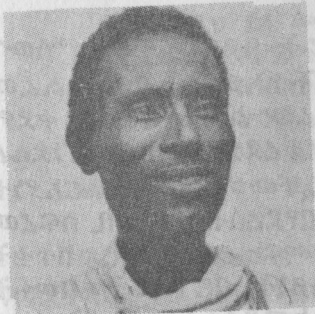
"ዘሩ የእግዚአብሔር ቃል ነው።...

እግዚአብሔር ያሳድግ ነበረ።"

(ሉቃስ 8:11 1ቆሮ 3:16)

አቶ ብሩ ዱባለ

አቶ ዋንዳሮ ደባሮ

አቶ ሰብሮ ወሰሮና አቶ ሽጉጤ ዳዳ

በጉልህምና ጊዜያቸው

ምንጭ : Cords of Love

ሚስጥናውያኑ ለስምራት ከአዲስ አበባ ከመጡበት ከመጋቢት ወር 1920 ዓ.ም. እስከ ሚያዝያ ወር 1921 ዓ.ም. ድረስ በሁሉም ጣቢያዎች (ወላይታ፡፡ ሲዳማ፡፡ ከምባታና ሃዲያ እና ማረቆ) የሚኖሩት አገልጋዮች ተደላድለው ስላልተቀመጡ ይህ ነው የሚባል የወንጌል ስርጭት ሥራዬ ብለው አላከናወኑም ነበር፤ ሁኔታውም አይፈቅድላቸውም ነበር። ከአራቱ ጣቢያዎች ግን ወላይታ ለየት ያለ ዕድል ነበረው፤ ዕድሉን ያስፋው ከአገሪቱ ዋና ከተማ ከአዲስ አበባ ከተማ ይልቅ ለኤስ አይ ኤም ሚስጥን እንደ ማእከል ሆኖ ማገልገሉ ነው። ከዚህም የተነሣ በወላይታ የሚስጥን

17. ዘሩ በቀለ

"ዘሩ የእግዚአብሔር ቃል ነው።...

እግዚአብሔር ያሳድግ ነበረ።"

(ሉቃስ 8:11 1ቀሮ 3:16)

አቶ ብሩ ዱባለ

አቶ ዋንዳሮ ደባሮ

አቶ ሰብሮ ወሰርና አቶ ሽጉጢ ዳዳ

በጉልምስና ጊዜያቸው

ግንቁ : Cords of Love

ሚስጥናውያኑ ለስምረት ከአዲስ አበባ ከወጡበት ከመጋቢት ወር 1920 ዓ.ም. እስከ ሚያዝያ ወር 1921 ዓ.ም. ድረስ በሁሉም ጣቢያዎች (ወላይታ፣ ሲዳማ፣ ከምባታና ሃዲያ እና ማረቆ) የሚኖሩት አገልጋዮች ተደላድለው ስላልተቀመጡ ይህንው የሚባል የወንጌል ስርጭት ሥራዬ ብለው አላከናወኑም ነበር፤ ሁኔታውም አይፈቅድላቸውም ነበር። ከአራቱ ጣቢያዎች ግን ወላይታ ለየት ያለ ዕድል ነበረው፤ ዕድሉን ያሰፋው ከአገሪቱ ዋና ከተማ ከአዲስ አበባ ከተማ ይልቅ ለኤስ አይ ኤም ሚስጥን እንደ ማእከል ሆኖ ማገልገሉ ነው። ከዚህም የተነሣ በወላይታ የሚስጥን

ጣቢያ በርካታ ሚስቶናዊያን ከመስፈራቸውም በተጨማሪ ብዙ የግንባታ ፕሮጀክቶችም ተከናውነው ነበር።

እንደ ሥራው ብዛት የአገሬው ተወላጆችም በተለያዩ የጉልበት ሥራዎች ተቀጣሪና ተጠቃሚም ሆነው ነበር። በየሚሲዮን ጣቢያዎቹ የአገሬው ተወላጆች ሥራ ማግኘታቸውና ከፈረንጆቹ ጋር የቅርብ ግንኙነት መፍጠራቸው በሕዝቡ ዘንድ ትልቅ የአስተሳሰብ ለውጥ አስከትሎ ነበር።

በሰሜንና በማእከላዊው የአገሪቱ ግዛቶች ከአድዋ ጦርነት በኋላ ስር ሰዶ የቆየው ፀረ ጣቢያን አልፎም ፀረ ፈረንጅ አመለካከት በሕዝቦች መካከል ግዙፍ የግንኙነት ገደል የመፍጠሩን ያህል በደቡብና በደቡብ ምዕራብ ኢትዮጵያ ደግሞ የደራ ገበያ የነበረው "የባሪያ ፍንገላ" ወይም የባሪያ ንግድ በሕግ የተከለከለ ቢሆንም የሕጉ ተግባራዊነት እጅግ የዘገዩ ነበር። በዚህ የተነሣ የደቡብና የጠረፉ አካባቢዎች እንግዳ ሰው ሲያዩ ወዲያው በአእምሮአቸው የሚከሰተው ባሪያ ፍንገላ ነበር።

ቀዳሚዎቹ ወንጌላውያን ከአገሬው ሰዎች ጋር በተገናኙ መጠን በዕለት ተዕለት ኑሮአቸው ንጹሕነታቸውን አስመለከቱ።

መነጽር የሚጠቀሙቱን ደግሞ "አራት ዓይና" ናቸው፡ "ሰውን ይበላሉ" የሚባለውን ሐሜት ስለሰሙ ፈረንጆች ከአደጉበት ባህል አልፈው ጓዳቸውን ሁሉ ክፍት አደረጉላቸው። ከአገሬው ልጆች መካከል ቀደም ብለው እንደፈሩት የተሸጠም፣ የተገዛም፣ የታረደም የተበላም እንደሌለ ሲረዱ ግን ቀስ በቀስ ሚስቶናዊያኑን ተላመዷቸው። ሌላውና በአርአያነቱ የሚጠቀሰው መልካም ርምጃ ሚስቶናውያኑ በየደረሱበት አካባቢ ሰፍረው ኑሮ ሲጀምሩ የራሳቸውን ትንንሽ ደሴቶች አለመፍጠራቸው ነበር። ከጥቂት ማስተካከል በስተቀር የአገሬውን ጎጆ ቤቶች ዓይነት ነበር የሠሩት። በሠሩት ጎጆ ቤት ውስጥ ምድጃ ላይ እሳት አንድደው ከሚንቀለቀለው እሳት ዙሪያ ከበው ቡና እየጠጡ፣ ቆሎ እየቆረጠሙ ከአገሬው ሰው ጋር ያወራሉ፤ ወይም ደግሞ በጠራ ጨረቃ ከቤታቸው በር ላይ ተቀምጠው ወይም ቀን በጠራራ ፀሐይ ከዋርካ ዛፍ ጥላ ስር እየተዘናኑ ተወላጁ የልቡን ስሜት እንዲያወራ መንገድ ይከፍቱለታል። ከአስጨናቂ ገዢዎቹና ከባሪያ ፈንጋዮቹ ይልቅ እኒህ ሰዎች በሕዝቡ ዘንድ መታመንን አገኙ። ወንጌልን ከመመስከራቸው በፊት አስቀድመው የዘሩት እና ያጫዱትም ፍቅርን ነበር።

የሁለተኛው ዓመት ቆይታቸው (1923 ዓ.ም.) ከመገባደዱ በፊት ከየጣቢያዎቹ የማይዋተው የወንጌል ዘር በአስገራሚ ሁኔታ የመብቀሉ ዜና በየአቅጣጫው ተሰማ። ቀዳሚውን ድርሻ የወሰደው ወላይታ ነበር። አቶ ብሩ ዱባለ በወጣትነታቸው በስዊዲን ሚሲዮን የሰሙትን ቃል አጸኑ፤²⁸ አቶ ዋንዳር፣ አቶ ደስታ፣ አቶ ጎዳና፣ አቶ ግንጃ፣ አቶ አሬቦ አቶ ኮና ከባ፣ አቶ ወልደ፣ አቶ ጮራዋ እና ባለቤታቸው ፓካሪ በኋላም የአቶ ደስታ ባለቤት ወደዘር ዲያሚ በወንጌል ኃይል ሕይወታቸው ተማረከ።

በሲዳማም እንዲሁ፤ አቶ ገነሚ ሑንዴ የተባሉ የቤተሰብ ኃላፊ የመጀመሪያው የሲዳማ ክርስቲያን አማኝ ሆኑ፤ ቀጥሎ አቶ ሆሼ የተባለ ጎልማሳ ተከተለ፤ አቶ ጋናቤ አቶ አርቲሳ፣ አቶ ፋቲሳ፣ አቶ ባለሞ በአንድ ሰዎች ወደ ክርስትና እምነት ፈታቸውን አዞሩ። በከምባታና ሃዲያ (በላምቡዳ ጣቢያ) ፈረንጆች የ1923 ዓ.ም የገና በዓላቸውን ለማክበር አንድ ሳምንት ያህል ሲቀራቸው በመጀመሪያው አማኝ ልብ ውስጥ የክርስቶስ እምነት ተወለደ። በታህሣሥ 18 ቀን 1923 ዓ.ም የወንጌል መልእክተኛው በታላቅ የደስታ ስሜት የተዋጠ የምሥራች ደብዳቤ ለቤተሰቦቻቸው እንዲህ ሲሉ ጻፉ፤

... ከእንዲህ ያለ መልካም ዜና የበለጠ ሌላ ነገር ልልክላችሁ የምችል አይመስለኝም። ከሁሉ የተሻለው የአካባቢው ሰው ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስን እንዲቀበል ምክንያት ሆኛለሁ፤ ሰብሮ የልደት በዓል ሊከበር ትንሽ ቀናት ሲቀረው በመንፈስ ቅዱስ እንደገና ተወልዶ በክርስቶስ አዲስ ፍጥረት ሆኗል። ይህ ነው የገና በዓልን አይቼ በማላውቀው ደስታ እንዳላልፍ ምክንያት የሆነኝ።²⁹

በረዥሙ ደብዳቤ ማጠቃለያ ላይ፤ "...ከምት ወደ ሕይወት እንደተሻገረ በእርግጥ ገብቶታል፤ ...ይህንን ሲነግረኝ በዓይኑ ላይ እንባ ተንቀርዝክ ነበር...። ከወገኑ የመጀመሪያው ፍሬ እሱ ነው።"³⁰

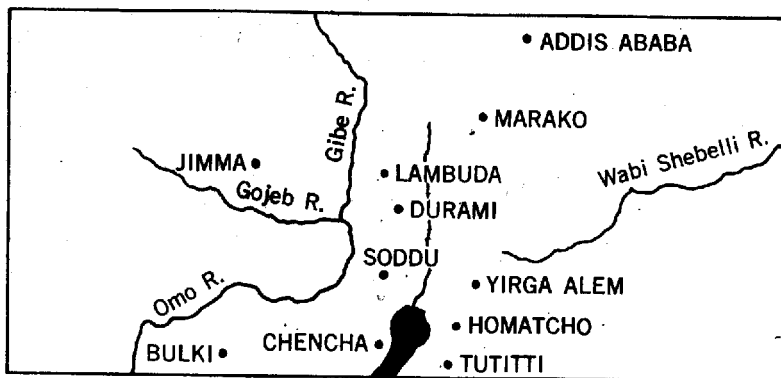
አቶ ሰብሮ ካመኑ ከሁለት ቀን በኋላ ደግሞ አቶ ሽጉጤ ዳዳ ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስን እንደገል አዳኛቸው አድርገው መቀበላቸውን በይፋ መሰከሩ። ከእነዚህ ከሁለቱ ሌላ አቶ ቱለር፣ አቶ ባቦ፣ አቶ ሻፈሶ ባመኑት ላይ ተጨመሩ። አቶ ሙሉነህ ቀዳሚ አማኞችን ከኋላ በሩቅ እየተከተሉ ያዘግሙ ነበር።

በአራተኛው የሚሲዮን ጣቢያ በማረቆ እነማን መቼ ወደ ክርስትና እምነት እንደመጡ የተቀመጠ የታሪክ ማስረጃ ማግኘት አልተቻለም። ነገር ግን በቃለ ሕይወት ቤተ ክርስቲያናት ዙሪያ ስማቸው የቤተሰብ ያህል ቅርብ የሆነው አቶ ደምበል ሚስቶች ማረቆ ከመግባቱ አስር አመት ቀደም ብሎ ወንጌልን መቀበላቸው ታውቋል። አቶ ደምበል ሕይወታቸው የተለወጠው በዚያን ዘመን ብርቅ የነበረውን የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ በግላቸው ሲያነቡ መንፈስ ቅዱስ በተለየ አኳኋን የደገነትን ምስጢር ስለገለጠላቸው ነበር። እኒህ ሰው ለጌታ ሥራ የተመቹና የማረቆ ሚስቶችው ያንን ሥራ በብዙ ያገዙ ሰው ነበሩ። በጣቢያን ወረራ ጊዜም ሚስቶችው ያንን በቤታቸው ውስጥ በመሸሸግ እና አዲስ አበባ ድረስ በመሸኘት ሕይወታቸውን ታድገዋል።

መጀመሪያ በተቋቋሙት የወንጌል ሰበካ ጣቢያዎች በቀዳሚነት አምነው ከአራት ሺህ አጥቢያዎች በላይ ላቀፈችው የዛሬዋ የቃለ ሕይወት ቤተክርስቲያን ማህፀን የሆኑት እኒህ ከላይ የዘረዘርናቸው ናቸው፡ የቤተክርስቲያኒቷን ታሪክ በመረመርን ቁጥር ስለ እነዚህ ሰዎች በተጓዳኝ የምንሰማው ታሪክ የእግዚአብሔርን መልካምነት በተራው ሰው ሕይወት ውስጥ የታየውን የመፃኅ ሽታ እንድናደንቅ እንገደዳለን።

አስቀድመው ባመኑት ላይ ስለተጨመሩት አዳዲስ ሰዎች ብዛት የተለያዩ ሰዎች የተለያዩ ግምት አላቸው። ነገር ግን በወላይታ፣ በሊዳማ እና በከምባታና ሃዲያ (ላምቡዳ) የወንጌል ሥራው በተጀመረ ሁኔታ አመት በማይሞላ ጊዜ ውስጥ 30 ያህል አማኞች እንደነበሩ ታውቋል። የሚስቶችው ቁጥር ደግሞ በአዲስ አበባ ቢሮ ያሉትን ጨምሮ በወላይታ፣ በከምባታና ሃዲያ፣ በሊዳማ እና በማረቆ ተመድበው የሚያገለግሉት ቁጥር ሃያ ሁለት ደርሶ ነበር።

18. ድንበሩ ሰፋ

የኢስ. አይ. ኤም ጣቢያዎች የተቋቋሙባቸው አካባቢዎች (1926)

ምንጭ ፡ Born At mid night

በ1923 ዓ.ም አጋማሽ ላይ የጎፋ ጠቅላይ ገዢ ደጃዝማች መርድ ከዋና ከተማቸው ከቡልቂ ተነሥተው በድንገት ሶዶ ከተማ ዳርቻ ላይ በአቶና በተቆረቆረው የሚስቶን ጣቢያ ደረሱ። የመጡበት ምክንያት በዝና የሰሙትን የሚስቶን ሥራ በዓይናቸው ለማየት ነበር። ሐኪም ቤቱን፣ ትምህርት ቤቱን፣ መኖሪያ ቤቶቹን ሁሉ ተዘዋውረው ጎበኙ። ከሁሉም ይልቅ በትምህርት ቤቱ ሥራ ተመሰጠ። ዶ/ር ላምቤ በሌሉበት ጊዜ በኃላፊነት የሚሠሩትን ሚ/ር ሮድን ጎፋ መጥተው ተመሳሳዩን ልማት እንዲያከናውኑ ጋበዙአቸው፤ ይህም ብቻ አይደለም የአንድ መቶ ብር ስጦታ ሰጥተዋቸው ወደ አዲስ አበባ አለፉ። አልተመለሱም፤ በሄዱበት በዚያው ከዚህ ዓለም በሞት ተለዩ። መርዷቸው መጣ።

ሰውዬው በቤተመንግሥት ውስጥ ባለክብር ስለነበር፤ ሹመታቸው ለሌላ ሰው ሳይተላለፍ ለልጃቸው ለደጃዝማች በየነ መርድ ተሰጠ። ደጃዝማች በየነ የልዕልት ሮማን ወርቅ ኃይለ ሥላሴ ባለቤት ናቸው። ደጃዝማች በየነ በአባታቸው ምትክ ወደ ተሠጣቸው ግዛት ሲመለሱ እግረመንገዳቸውን አቶና ጎራ ብለው የአባታቸውን የመጀመሪያ ጥያቄ ለሚስቶናውያኑ አጸኑ። በዚህም የወንጌል መልእክተኞችን ድንበር ወደ ደቡብ ያሰፋው አምስተኛው የሰበካ ጣቢያ በጎፋ ተከፈተ።

በጎፋ በአምስተኛው አዲስ ጣቢያ እንዲሠሩ የተመደቡት ሚ/ር ዋልተር አህማን ከቀዳሚዎቹ የወንጌል መልእክተኞች አንዱ ናቸው። ባለቤታቸው ማርሴላ ሾል ግን ወደ ኢትዮጵያ የመጡት ዘግይተው ነው። መጥተውም ገና አንድ አመት ሳይሞላቸው ነበር ከአህማን ጋር የተጋቡት።

በመሠረቱ ሚስቶናውያን እርስ በርስ ከመጋባታቸው በፊት ቢያንስ አንድ ዓመት በተሰማሩበት አገር መቆየት እንዳለባቸው የሚያስገድድ ደንብ ወጥቶ ነበር። ቢሆንም በጎፋ የዋልተር አህማን አስፈላጊነት ከደንቡ መከበር ይልቅ ስለ በለጠ ሚ/ር ዳፍ እንዳሉት ደንቡን በመጠኑም ቢሆን ገድፎ የካቲት 11 ቀን 1923 ተጋቡ። በኢትዮጵያ ውስጥ ትዳራቸውን የመሠረቱ የመጀመሪያዎቹ አሜሪካውያን እነዚህ ሚስቶናውያን ናቸው።

ሁለቱ ሰዎች በተጋቡበት ዕለት ከሰዓት በኋላ ወደ ጎፋ ይዘውት የሚሄዱት ጓዝ ቀድሞ ከአዲስ አበባ ወጥቶ አደረ። የሚጉላ ጊዜያቸውን እንኳን በወቅቱ ከሁሉም በተሻለው ስፍራ በአዲስ አበባ ለማሳለፍ ልባቸው ሳይከፈል እነሱም ጓዛቸውን ተከትለው ወጡ፤ እግዚአብሔርን ከመታዘዝ የበለጠ ደስታ የለምና።

ዋልተር አህማን

ምንጭ : Cords of Love

ጉዞው ለሚ/ር አህማን አዲስ አልነበረም፤ ከአራት ቀናት በኋላ ማረቆ ደረሱ፤ በስምንተኛው ቀን ደግሞ ላምቡዳ ከዚያም ወላይታ ሶዶ። በወላይታ ሶዶ ሁለት ሳምንታት ያህል ከዓረፉ በኋላ በሚያዝያ 8 ቀን 1923 ዓ.ም. ወደ ጎፋ ጉዞ ጀመሩ። በዚህን ወቅት ሦስተኛ ባልደረባ ሚ/ር ሉሪ ዳቪስን ተጨመሩላቸው። ዳገት ቁልቁለቱን ወጥተው ወርደው ታላቁን የማዚ ወንዝ በብዙ መከራና ትግል ከተሻገሩ በኋላ ሰፈር ባደረጉበት ቦታ እግዚአብሔር መልካም እንዳደረገላቸው የሚመስክሩበትን ስጦታ የአካባቢው ሕዝብ አቀረበላቸው። በጎች፣ ፍየሎች፣ ዶሮዎች፣ እንቁላልና ሌላም ብዙ በረከት በአካባቢው ሹም በኩል ለመስተንግዶ ተሰጣቸው። የጎፋ አውራጃ የመንግሥት መቀመጫ እንደዛሬው ሳውላ ሳይሆን ቡልቂ በመሆኑ እንዲመጡ የተጋበዙት እዚያ ነበር። ጉዞአቸውን ወደፊት ቀጥለው ከሶዶ በተነሱ በ14ኛው ቀን ሚያዝያ 22 ቀን 1923 ዓ.ም. ሆቶ ቀበሌ ደርሰው አዳር አደረጉ። ሆቶ ቡልቂ ከተማ ለመድረስ ሦስት ወይም አራት ኪሎ ሜትር ሲቀር የምትገኝ ተራራማ ቀበሌ ነች። በማግሥቱ ደጃዝማች በየ መርድ ከጦር አበጋዞቻቸው ጋር ሆነው የክብር አቀባበል አደረጉላቸው። በወደዱት ቦታም ጣቢያ እንዲመሠርቱ ምርጫውን ለሚስዮናውያኑ ተውላቸው።

የደቡብን ድንበር እስከ ቡልቂ ያስፋላቸው አምላክ ጊዜውን ጠብቆ ቀደም ብለው ባለሙለት በጂማ (ጅሬን) ስድስተኛው የሰበካ ጣቢያ እንዲከፈት መንገዳቸውን አቀናላቸው፤ የሚስዮኑ ሁለተኛ ሰው ሚ/ር ሮድ የጂማውን ጣቢያ ከከፈቱ በኋላ በዚያው ዞረው የጎጆብንና የአምን ወንዝ

የመጀመሪያው የቡልቂ ሚስቶች ጣቢያ

ምንጭ : Cords of Love

በመሻገር እነ አህማን ቡልቂ በገቡ በአስረኛው ቀን ጎፋ ደረሱ። በዚያን ጊዜ በቡልቂ አካባቢ የሰፈረው ሕዝብ ብዛት ከሃምሳ እስከ ስልሳ ሺህ ብቻ ነበር። ከወላይታ ወይም ከከምባታና ሃዲያ ሕዝብ ብዛት አንጻር ሲያዩት ትንሽ ቅሬታ ቢፈጥርባቸውም እግዚአብሔር ለአንድም ነፍስ እንኳን ቢሆን ግድ የሚለው አምላክ ነውና በሙሉ ትጋት ሥራቸውን ጀመሩ። የደጃዝማቹ ጥያቄ የሆነውን ትምህርት ቤት የማቋቋሙ ጉዳይ የማይቀር ቢሆንም ሕዝቡ አስቀድሞ ያገኘው አገልግሎት ሕክምና ነበር። ሚ/ር አህማን ወላይትኛ ቋንቋ ጠንቅቀው ስለሚያውቁ የመግባባት ክፍተት አልተፈጠረም። እነ አቶ ደፈርሻ ወደ ክርስትና እምነት ዘወር ያሉት ብዙ ሳይቆዩ ነበር። ወደዘር ማርሴላ አህማንም የተዋጣላቸው ሐኪም ስለነበሩ የሁለቱም አገልግሎትና ስም በስፋት ናኙ። አምስተኛው የቡልቂ የሰበካ ጣቢያ በአስተማማኝ ሁኔታ በእግሩ ቆመ።

የመጀመሪያው የቡልቂ ሚስቶች ጣቢያ ምንጭ ፡ Cords of Love

በ1923 መጀመሪያ ላይ ማንኛውም የውጭ አገር ዜጋ በኢትዮጵያ ምድር ምንም አይነት መሬት በርስትነት (ቋሚነት) እንዳይገዛ የሚያገድ ሕግ ነበር። ጂማ ደግሞ በዶክተር ላምቤ የሩቅ ዘመን ሕልም ዋነኛዋ ማእከል እንደነበረች እናም ሚሲዮናውያኑ ገና ከየአገራቸው ሳይነሱ መድረሻቸው ጂማ እንደምትሆን ነበር የተነገራቸው፤ የሚያውቁትም። የእግዚአብሔር ልዩ ጣልቃ ገብነት አስቀድሞ በረከቱ ለደቡብ ኢትዮጵያ እንዲዳረስ አደረገ። ላምቤ ግን ተስፋ የሚቆጠሩ ሰው አልነበሩም። ወደ ጂማ ጅራን ሄደው ከአንድ አርመናዊ ነጋዴ ጥቂት ቤቶች የተሠሩበትን ሰፊ መሬት ገዙ። አርመናዊው መሬቱን የገዛው የውጭ አገር ዜጋ የሆነ ማንኛውም ሰው ርስት

እንዲይገዛ የሚከለክለው ሕግ ከመውጣቱ አስቀድሞ ስለነበር የባለቤትነት መብቱን ለማስተላለፍ ችግር አላጋጠማቸውም ነበር። ስድስተኛው ጣቢያ መቆናጠሉ ያገኘው በዚህ ሁኔታ ነው።

በመጋቢት ወር 1923 ዓ.ም. ሚ/ር ሮድ በምዕራብ ክፍለ አገራት እንዲሠሩ የተመደቡትን ሚስቶናውያን ይዘው ወደጅማ ተጓዙ። በጅማ ከተቆናጠጡ ከጥቂት ወራት በኋላ በአጋሮ ሌላ ቅርንጫፍ ጣቢያ ለመክፈት ችሉ። አጋሮና ጅማ ኃይለኛ የሙስሊም ይዞታዎች ስለነበሩ ወንጌልን ለማሠራጨት ቀላል አልሆነላቸውም ነበር። ነገር ግን የጣቢያን ወረራ ከቦታቸው ሊያፈናቅላቸው ከመቅረቡ በፊት በህዳር ወር 1928 ዓ.ም. ሰባት አማኞች በጅማ ለማስጠመቅ ችለው ነበር።

አዳዲስ ጣቢያዎችን በየዳር አገሩ ከመክፈት ጎን አስቀድመው በተመሰረቱት ዙሪያ ያሉትን ጎሳዎች በወንጌል ለመድረስ ተስማሚ መነሻ ማዘጋጀት የተጀመረው በ1923 ዓ.ም. ነበር። በላምቡዳ ጣቢያ በሃዲያዎች መካከል በመኖራቸው ቋንቋውንና ባህሉን በአጭር ጊዜ ውስጥ እንዲለምዱት ምክንያት የሆነላቸው ሚ/ር ዳፍ እና አነን ከሚስቶን ጣቢያቸው ውጭ በካምባታና ሃዲያ ቀበሌዎች መዘዋወርና መመስከር የጀመሩት በሚያዝያ 1923 ዓ.ም. ነበር። በዚሁ ወቅት የዱራሜን፣ የጠምባርን፣ የአላባን፣ የባደዋቸን፣ እና የሻሸጎን ጓዳዎች ሁሉ በርብረው ለእግዚአብሔር እርሻ ምኞት ያህል የተመቻ ሕዝብ እንደሆነ ገምተዋል። ባደጎ፣ ኤሬራም፣ ቡሾዓና፣ ሶር፣ ሸንቆላ፣ ሊሳኦና ወንጌል ተሰብኮባቸዋል። በመስክ የወንጌል አገልግሎታቸውም አቶ ገብረማርያምና አቶ ሄሊሶን ጨምሮ ሦስት ወይም አራት ሰዎች በክርስቶስ አምነው ነበር።

የመስክ ጉዞው ከተደረገ ከአንድ ዓመት በኋላ በመጋቢት 1924 ዓ.ም. አስቀድመው በላምቡዳ በተዋወቁቸው ወዳጃቸው በአቶ ሺበሺ አማካኝነት በዱራሜ ሊሰፍሩበት ያለውን ጣቢያ ተመለከቱ። በሕዝቡ ብዛትና ትሑት መንፈስ ልባቸው ተማርኮ ስለነበር አንድ ሳምንት ባልሞላ ጊዜ አቶ ሙሉነህንና አቶ ሺበሺን ወደ ሥፍራው ልከው ለአገልግሎታቸው የሚመቻቸውን የመሬት ኪራይ ውል ለመፈጸም የመሬቱን ባለቤት አቶ ያምቦን አነጋግረውና ተቀውለው ውሉ በፈርማ የሚጻፍበትን ቀን ቆርጠው ተመለሱ። በነሐሴ ወር 1924 ዓ.ም. በቀበሌው ሹም አማካኝነት አቶ ያምቦና ሚ/ር ዳፍ ተፈራረሙ። በአንድ ወር ጊዜ ውስጥ በሃያ ብር ወጪ አንድ ትኩል (ጎጆ) ታነጸ።²⁶ ትኩል መሥራቱ የይዞታ ባለቤትነትን

ከማስረገጡ በተጨማሪ በመስክ አገልግሎት ሲቆዩ እንዲሁም ወደ ወላይታ ሲወርዱና ሲመለሱ ማረፊያ እንዲሆናቸው ታስቦ ነው። ቦታውን በኮንትራት (በኪራይ) መልክ ከያዙ በኋላ በዱራሚ ቋሚ ሚስጦናዊ ለመመደብ ለምን እንደዘገዩ በዝርዝር ባይታወቅም (በበጀትና በሰው ኃይል ችግር ይመስላል) በየካቲት 29 ቀን 1925 ዓ.ም. የሚሰዩት ባልደረባ ጆን ፊሊፕስ በዱራሚ ጣቢያ ድንኳናቸውን ተከሉ።

አቶ ታምሩ አበሞ "ቤተክርስቲያንና የልማት እንቅስቃሴ" በሚል ርእስ ባዘጋጁት ጽሑፍ የመሬቱ ኪራይ ውሉ የጸደቀው የካቲት 24 ቀን 1923 ዓ.ም. ነው ሲሉ ጆን ፊሊፕስ ደግሞ ዱራሚ የደረሱት መጋቢት 10 ቀን 1924 ዓ.ም. እንደሆነ መዝግበዋል። ምናልባት በአውሮጳ እና በእኛ የዘመን አቆጣጠር መካከል ያለው ልዩነት ያስከተለው መዛባት ሊሆን ይችላል።

ከዱራሚ ጣቢያ መቆርቆር ጋር በተያያዘ አቶ ታምሩ በዚሁ ጽሑፍ የጠቀሱት ሌላ አስደሳች ታሪክ አለ፤ ይኼውም አቶ ያምቦና ሚ/ር ዳፍ የተዋወቁት አቶ ያምቦ የመሬት ግብር ለመክፈል ወደ ከምባታና ሃዲያ ዋና ከተማ ሆሣዕና በመጡበት ጊዜ አቶ ሙሉኅህ ቤት በማረፋቸው ምክንያት እንደነበረ አረጋግጠዋል። አቶ ሙሉኅህ ደግሞ ከሰብሮና ከሽጉጤ ቀጥሎ ክርስቶስን እንደገል አዳኛቸው አድርገው የተቀበሉ ሰው ስለሆኑ ነበር ከሚ/ር ዳፍ ጋር ያስተዋወቋቸው።

የከምባታው ባላባት ፈታውራሪ በርገና አቶ ሙሉኅህ መሬታቸውን ለሚሰዩን በማከራየታቸው ምክንያት በሰንሰለት አስረው ሲያስጨንቋቸው እንኳን ጸንተው ለመቆም የቻሉት ይኼው የቅድሚያ ትውውቃቸው ረድቷቸው ሳይሆን እንዳልቀረ ይታመናል።

ሌላው የወንጌል ስርጭት ግንባር እንዲሆን የተመረጠው የጋሞ አውራጃ ነበር። ስልማ በርግስተን እና ሩት ብሬይ የተባሉት ሁለት ሴት ሚስጦናውያን በ1926 ዓ.ም. መጀመሪያ ላይ ወደ ጨንቻ ተላኩ። ጨንቻ እንደደረሱም ከአገረ ገዢው የመኖሪያ ቤት ግቢ ብዙም በማይርቅ ቦታ ቤት ተከራይተው የወንጌል ምስክርነትና የሕክምና አገልግሎት ጀመሩ። ሩት ብሬይ ጥሩ የሥራ ልምድ ያላቸው ነርስ ነበሩና አገልግሎታቸው እጅግ ተፈላጊ ነበር። እኒህ ሴት የሕክምና አገልግሎት የሰጡት ለሰዎች ብቻ ሳይሆን አንበሳ ላቆሰላት የደጃዝማች አበበ ዳምጠውን በቅሎ ጭምር ነበር።

ከሁለቱ ሴቶች ሌላ አርባል እና ኬሪ ከርክ እንዲሁም ኒኮላስ ሲምፖኒስ የጨንቻን ሥራ ለማጠናከር በተጨማሪነት ተላኩ። ሆኖም አገልግሎቱ በአብዛኛው ተስፋ አስቆራጭ ሆኖባቸው ነበር። ከወንጌል አገልግሎቱ መጨናገግ ሌላ ከ9000 ሚግ በላይ ከፍታ ያለው የጨንቻ ቀዝቃዛ አየር እንዳለ ሆኖ የገቢው ጠባብነት አላፈናፍን ስላላቸው ሚሲዮናዊያኑ የሰሜትና የአካል ሕመምተኞች ሆኑ።

ዶ/ር ላምቤ በየጊዜው የደረሰባቸውን ሪፖርት መሠረት በማድረግ የተሻለ ዘዴ ለመቀየስ ወደ ጨንቻ ሄዱ። ደጃዝማች አበበ ከከተማው ዳርቻ ድረስ ለማዳ አንበሶቻቸውን ከአሳዳጊያቸው ጋር በመላክ አቀባበል አደረጉላቸው። በወደዱት ቦታም መሪት በኪራይ ሊይዙ እንደሚችሉ ገለጹላቸው።

ላምቤ ከጨንቻ ጉብኝታቸው ከተመለሱ በኋላ ሚ/ር ዳፍን ወደ ጋሞ ሄደው ከኒኮላስ ሲምፖኒስ ጋር በመሆን " የሾማ " ጣቢያን መሠረቱ። የቦታውን ምርጫ ያፀደቁላቸው ደጃዝማች አበበ ናቸው። የገና ዕለትንም ምክንያት በማድረግም ሁለት መቶ ሹምቻቸው በተገኙበት ለሚሰየናውያኑ ታላቅ የራት ግብዣ አደረጉላቸው።

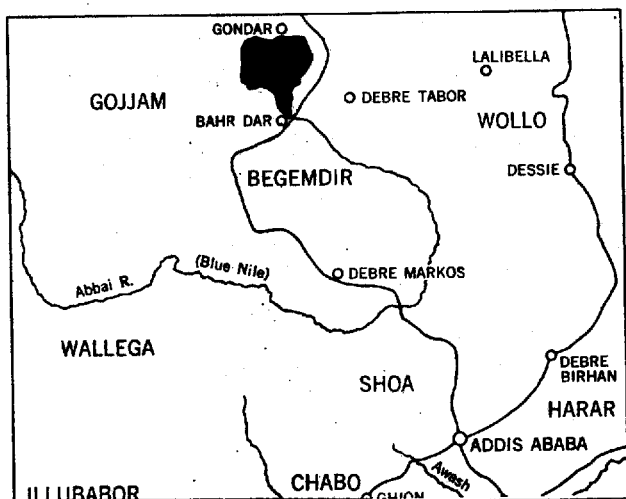
በሲዳማ ሆማች ጣቢያ የሚያገለግሉት ግሌን ኪይን እና ሚ/ር ሮድ የጌዲአን ሕዝብ በወንጌል ለመድረስ በነበራቸው ሸክም ምክንያት ቱቲቲ አንድ ሰፈር ለመቆርቆር በጊዜው የሲዳሞ ጠቅላይ ገዥ ለነበሩት ለራስ ደስታ ዳምጠው ጥያቄ ያቀረቡት በ1924 ዓ.ም. መጀመሪያ ላይ ነበር። በ1925 ዓ.ም. የካቲት ወር ላይ ሚ/ር ኪይን እና ጀምስ ሉክማን በተሰኙ ሚሲዮናዊ የመጀመሪያው ቤት በጌዲአ ቱቲቲ ተሠራ። በዚያም እንዲያገለግሉ ከሊፍ ፈርድ እና መርትል ሚሼል የተባሉ ሚሲዮናውያን ተመደቡ።

በቱቲቲ የወንጌል አገልግሎቱ ሥራ ለጥቂት ጊዜያት ዘግይቶ ነበር። ምክንያቱም ራስ ደስታ ዳምጠው አዲሱን የሲዳማ ክፍለ ሐገር ዋና ከተማ ይርጋ ዓለምን ሲያለሙ የገዛ ራሳቸውን ቤት እንዲሠሩላቸው ስለጠየቁላቸው ነበር። እግረመንገዳቸውን ግን ለሚሰየኑ የሚሆን ቦታ ይዘውና መኖሪያ ቤቶችን ሠርተው በሰኔ 1925 ሊየና፣ ግሬጎር፣ ሻሬት የተባሉት ሦስት አገልጋዮች ወደ ሥፍራው ሄደው ወንጌልን መመስከር ጀመሩ።

በዚህ ሁኔታ በአምስት ዓመት ጊዜ ውስጥ ኤስ.አይ.ኤም. ሥፍራ በማስፋትና በመቆርቆር እንቅስቃሴው በጠቅላላው አስር ያህል ጣቢያዎችን ለማደራጀት ችሎ ነበር።

ጣቢያዎቹም፤ በወላይታ (አቶና)፣ በከምባታና ሃዲያ (በላምቡዳ)፣ በዱራሜና በማረቆ፤ በጎፋ (ቡልቂ)፤ በጋሞ (ጨንቻ) በኋላም (ሾማ)፤ በሲዳማ (ሆማች ቱቲቲ እና ይርጋዓለም)፤ በምዕራብ ኢትዮጵያ በጂማ፣ (ጅራን) ሲሆኑ በጣቢያዎቹ በጠቅላላው አምሳ ስምንት ያህል ሚስዮናውያን በመንፈሳዊና አካላዊ አገልግሎቶች ተጠምደው ነበር።

19. የመስፋፋት ሙከራ በሰሜን ኢትዮጵያ

የላስታ አውራጃ ገዢ ራስ ካሣ ቀድሞ ሮሃ የምትሰኘውን በኋላም ላሊበላ በመባል የምትታወቀውን ከተማቸውን እንዲጎበኙና በዚያም የማጎበራቸውን ቅርንጫፍ እንዲያቋቁሙ ዶ/ር ላምቤን ጋበዟቸው። ግብዣውን ሳያመነቱ የተቀበሉት ላምቤ የካቲት 16 ቀን 1926 ዓ.ም. ከአዲስ አበባ ወደ ላስታ ጉዞ ጀመሩ። በወረኢሉና በደሴ በኩል አድርገው ከሦስት ሳምንታት አስቸጋሪ የበቅሎ ጉዞ በኋላ ላሊበላ ደረሱ። በጉዞው ወቅት የኤስ.አይ.ኤም. ዓለም አቀፍ ቢሮ ዳይሬክተር ቢንግሃም አብረዋቸው

ነበሩ። ቢንግሃም ኢትዮጵያን ሲጎበኙ ለሁለተኛ ጊዜ ሲሆን የአሁኑ አመጣጣቸው በደቡብ ኢትዮጵያ የተቀጣጠለውን የወንጌል ብርሃን በአካል ተገኝተው ለማየት ነበር። ነገር ግን ያልተጠበቀው የሰሜን በር መከፈት አዲስ አበባ ከመድረሳቸው ጋር ስለተገጣጠመ ከላምቤ ጋር አብረው ተጓዙ። እንደ ራስ ካሣ ቢሆን ላሊበላ ከተማ አጠገብ ተስማሚ ቦታ እንደሚሰጧቸውና ለሆስፒታል ማሰሪያ ደግሞ ብዙ ሺህ ብር እንደሚላግሡ ቃል ገብተው ስለነበር የላምቤ ተጣድፎ መሄድ በጊዜው የተገባ ነበር።

በላሊበላ እንደተጠበቀው በርካታ የማረፊያ ቦታዎች ለምርጫ ቀርበው ለሚሰዩት ሥራ ልባቸው ያረፈበትን በመምረጥ በደብረ ታቦር፣ በባህር ዳርና በደብረ ማርቆስ በኩል አድርገው ወደ አዲስ አበባ የመልስ ጉዞ አደረጉ። በደብረ ታቦር የአውራጃው ገዢ የራስ ካሣ ልጅ ከሆኑት ወንድወሰን ጋር የሚሰዩን ጣቢያ ስለመከፈት ተነጋግረው ነበር ብዙ አልገፉበትም እንጂ።

በደብረ ማርቆስ ተቀማጭ የነበሩት ራስ እምሩ የዚያን ጊዜው የጎጃም ጠቅላይ ግዛት አገረገዥ ነበሩ። ላምቤ ደብረ ማርቆስ ከደረሱ በኋላ ሚያዝያ 1 ቀን 1926 ዓ.ም. (ኤፕሪል 9 1934) ለሥራ ባልደረቦቻቸው በላኩት ሪፖርት ነክ ደብዳቤዎቻቸው ውስጥ ቀጥሎ ያለውን ጠቅሰው ነበር፤

... ጉዞው እጅግ አድካሚ ቢሆንም እንኳን አስደናቂ ግን ነበር፤ ረዥም ቀናትን በበቅሎ በመጓዝ አስፈሪዎቼን ወንዞችና ሸለቆዎች ማድረግ ነበረብን፤ ሌሊት ብርዳግ ነው... ልነግራችሁ የምወደው ዋናው ቁም ነገር አገረ ገዢው በዚህ (በደብረ ማርቆስ) እና በጣና አካባቢ (ባህርዳር) ጣቢያ የምንቆረቁርበት መሬት ሲሰጡን ፈጽሞ ፈቃደኛ መሆናቸውን ነው።³¹

ዶ/ር ላምቤ ከራስ እምሩ ጋር የነበራቸው ቆይታ ምን ያህል ተስፋ የተሞላው እንደነበረ በሌላው መጽሐፋቸው ሲጠቅሱ፤ "እንደ እኔ ግምት ከሆነ በኢትዮጵያ ምድር ከንጉሠ ነገሥቱ ቀጥሎ መልካሙ ሰው ራስ እምሩ ናቸው። ጨዋ እና ለወዳጆቻቸው የታመኑ፣ መማለጃ የማይቀበሉ፣ ክፋትም የሌለባቸው ሰው ናቸው። ስለታም ያልሆኑ በጎ አድራጊ መሆናቸውንም ጥረድቻለሁ..."³²

ቢንግሃምና ላምቤ ከሰሜኑ ጥናታዊ ጉዞአቸው እንደተመለሱ ብዙም ሳይቆዩ ግንቦት 6 ቀን 1926 ዓ.ም. የክረምቱ ዝናብ ከመጀመሩ በፊት

ወደ ሰሜን ኢትዮጵያ የመጀመሪያዎቹን ስድስት ሚስቶናውያን አሰማሩ። ራስ ካሣ እንደገቡላቸው ቃል ቢሆን ኖሮ ሁሉም ነገር በቀና ሁኔታ በሰመረ ነበር፤ ነገር ግን ሁሉም ነገር እንዲልጠበቁት ሆነ። እነዚህ "ታቦት" የሌላቸው ሰባኪዎች "በተቀደሰችው ምድራችን" የኩቱ መርገጫ እንኳን ሊያገኙ አይገባቸውም፤ በማለት ካህናቱ ታላቅ አመፅ አስነሱ። ከአመጣው ክፋት የተነሣ በከተማው ውስጥ በተናቀው አልባሌ ሥፍራ እንዲሰፍሩ ተገደዱ።

ይህንን ያልተጠበቀ አመፅ የሰሙት ላምቤ የተፈጠረውን ችግር ለመፍታት ወደ ላሊበላ እንደገና መጓዝ ግድ ሆነባቸው። የመጀመሪያዎቹ ሚስቶናውያን በደረሱ በስምንተኛው ወር የካቲት 1927 ዓ.ም የላስታው ገዢ ራስ ካሣ ላሊበላ ውስጥ የግል ይዞታቸው የሆነውን መሬት ስለሰጧቸው ግንባታ ተጀመረ። 1927 ዓ.ም. የማይጨው ጦርነት ዋዜማ ስለነበር ከቀላውስቱ ጋይለኛ ተቃውሞ ጋር ተደማምሮ የረባ ነገር ሳይሰሩ በ1928 ዓ.ም ከሰሜን ኢትዮጵያ ለመውጣት ተገደዱ።

ከላሊበላ ወደ አዲስ አበባ የመልስ ጉዞ ሲያደርጉ ዶ/ር ላምቤ በደብረ ማርቆስ ጣቢያ እንዲሠሩ የተመደቡትን ሚስቶናውያን ይዘው በማለፍ ከከተማው የአንድ ሰዓት ያህል መንገድ ወጣ ባለ ቦታ ላይ የሚሰኙ ጣቢያ ተቆረቆረ። ነገር ግን ከጣሊያን ጦርነት ቀደም ብሎ በተነሣው ሕዝባዊ ያለመረጋጋትና በኋላም በጦርነቱ ምክንያት እንደ ላሊበላ ሁሉ ይኼኛውም ጣቢያ ያለውጤት ተዘጋ።

የሰሜን ክፍለ አገራት ጉዞ በላምቤ ትዝታ ውስጥ የሐዘን ጥላ ከጣሉት ገጠመኞቻቸው ውስጥ የሚደመር ነው። በዚህ በሁለተኛው ጉዞ ላይ እያሉ ነበር ከአዲስ አበባ የተላከላቸውን በርካታ ደብዳቤዎች ከፍተው ሲያነቡ በድንገት የአንድ ዓመታቸውን መሞት የተረዱት። ሐዘኑ በተለይም በመንገድ ላይ አብረዋቸው ለነበሩት ባለቤታቸው የባሰ መራራ ሆነባቸው። በጊዜው የተሰማቸውን ሲጽፉ ላምቤ እንዲህ ብለው ነበር፤

ከላሊበላ ተነስተን በደብረ ታቦርና በጣና በኩል ዞረን ፖርቹጋሎች በሰሩት አሮጌ ድልድይ ተሻግረን ድንኳናችንን እንደተከልን ለአንድ ወር ያህል ሲያፈላልገን የነበረው አንድ የአሮሞ ተወላጅ ፖስተኛ ከረጢት ሙሉ ደብዳቤ ይዞልን መጣ።

ደብዳቤውን እየከፈትን ስናነብ የልጃችንን አሰደንጋጭ የሞት መርዶ አነበብን። ልጃችን ዋላስ በደቡብ አሜሪካ የሞተው ከአንድ ወር

በፊት ነበር። ... ሐዘኑን ልንቋቋመው አልቻልንም፤ ብቻ ሰማያዊው አባታችን ይህንንም ደግሞ ከእጆቹ እንድንቀበል ብርታት ሰጠን እንጂ። ለባለቤቱ ምን ያህል ከብደት እንደነበረ የሚያውቁት ያለፉበት ብቻ ናቸው። እንደምንም ብለን ከሦስት ሳምንት ጉዞ በኋላ አዲስ አበባ ገባን። ተጠርተን ከንጉሠ ነገሥቱ ፊት በቀረብንበት ጊዜም ከአንደበታቸው ምንም ቃል ሳይወጣ ለአምስት ደቂቃ ያህል እንባቸው ያለማቋረጥ በጉንጫቸው ላይ ይፈስ ነበር። ያም ከቃላት ይልቅ ሐዘናችንን ምን ያህል እንደተጋሩ የሚያስረዳ ነው።³³

በጣሊያን ወረራ ዋዜማ ጦርነቱ በይፋ ሳይጀመር በጣሊያኖች የተገዙ ባላባቶችና መሳፍንት ከኩርፊያ ጋር በተያያዘ ሁኔታ እዚህም እዚያም የሰላም መደፍረስ በታየበት ዘመንና ዶ/ር ቢንግሃም ኢትዮጵያን ለሁለተኛ ዙር በጎበኙበት ወቅት የሚስቶኑን አገልግሎት ቀጣይነት አስተማማኝ ለማድረግ አንድ "ተቀዳሚ" ሰው ኢትዮጵያዊ ዜግነት እንዲኖረው የሚል ሐሳብ አቅርበው ነበር። ይህንን ምድራዊ ዜግነት ስለወንጌል ክብር የመለወጥን ታላቅ መስዋዕትነት ሊከፍሉ የሚችሉ መቼም ያለ ዶ/ር ላምቤ ሌላ ሰው አይጠበቅም። አዎ ኢትዮጵያዊ ዜግነት ለማግኘት ዶ/ር ላምቤ ማመልከቻ በማቅረብ በንጉሠ ነገሥቱ ፊት ቀርበው በሕጉ መሠረት በመሐላ ኢትዮጵያዊ ዜግነትን ተቀበሉ።

የላሊበላን ችግር ለማቃለል ለሁለተኛ ጊዜ የሄዱትም ኢትዮጵያዊ ዜግነት ከተቀበሉ በኋላ ነበር። የኢትዮጵያዊ ዜግነታቸው ምናልባት መሬቱን በቀላሉ በኮንትራት ለመያዝ መብት ሳይሰጣቸው አልቀረም። የንጉሠ ነገሥቱ ማጽናናትም ምናልባት ከዜግነታቸው ጋር የሚደመር ሳይሆን አልቀረም።

የግርጌ ማስታወሻዎች

ምዕራፍ ሦስት

¹ እውሉስ ኞኞ ፡ ዐፄ ቴዎድሮስ ገጽ 174 ።

² Paul E. Balisky, WOLAITTA EVANGELISTS ... P. 105.

³ Albert E. Brant, In The Wake of Martyrs P. 23.

⁴ አቶ ሰብሮ ወሰኖ ፡ ቃለ ምልልሳዊ መረጃ 1988 ዓ.ም.

⁵ Peter. F. Cottrell, Born At mid night, P. 12.

⁶ Albert E. Brant, In The Wake of Martyrs, P. 16.

⁷ Grenstedt Staffan, Ambericho A Remarkable Venture In Ethiopian Christian Solidarity, P. 39.

⁸ በወንጌል አማኞች አንድነት ማኅበር የቃለ ሕይወት ቤተ ክርስቲያን ታሪክ ፡ ያልታተመ ፡ ገጽ 6 ።

⁹ በቀለ ገሙ “እንዴት ሊሆን ይችላል ?” ቃለ ሕይወት መጽሔት ፡ ቁ. 8 (መጣጥፍ) 1986 ዓ.ም. ።

¹⁰ Paul E. Balisky, P. 117

¹¹ አቶ ፈለሃ አዴቶ ፡ አቶ ኪነዶ ጣሌ ፡ ነሐሴ 4 ቀን 1989 ዓ.ም. ከዘጋቢው ጋር የተደረገ ቃለ ምልልስ የተወሰደ ፡ ቁጫ ።

¹² በየነ አንኮቴ ፡ ነሐሴ 3 ቀን 1989 ዓ.ም. ከዘጋቢው ጋር ከተደረገ ቃለ ምልልስ የተወሰደ ።

¹³ ዮሐንስ ዳሮታ ፡ ዳልሻ ዳና ሲጎ ፡ ሶሳ ጋይላ ። ነሐሴ 1 ቀን 1989 ዓ.ም. የተደረገ ቃለ ምልልስ

¹⁴ ኩርሴ ሸፈኖ ፡ የጌዲኦ ቃለ ሕይወት ቤተ ክርስቲያን ታሪክ ያልታተመ ፡ 1978 ዓ.ም.

¹⁵ አታራ ገመዴ ፡ ነሐሴ 7 ቀን 1988 ዓ.ም. የተደረገ ቃለ ምልልስ ።

¹⁶ ባሕሩ ዘውዴ የኢትዮጵያ ታሪክ ፡ ከ1848 እስከ 1966 ፡ ገጽ 133 - 134 ።

¹⁷ Reidulf K. Molyaer Black Lions, P. 7

¹⁸ Ibid., P. 23

¹⁹ Raymond J. Davis, Fire on the Mountain, P. 51.

²⁰ Berhanu Dereese, The History of Kale Heywet Church,

²¹ Raymond. J. Davis, P. 30.

²² Born At midnight, 1973.

²³ ዝኒ ከማዕ ፡ ገጽ 33

²⁴ ዝኒ ከማዕ ፡ ገጽ 34

²⁵ Albert. E. Brant, P. 295

²⁶ Born At Midnight, P. 35

²⁷ Duff C. W., Cords of Love, P. 143

²⁸ ዝኒ ከማዕ ፡ ገጽ 31

²⁹ ዝኒ ከማዕ ፡ ገጽ 179

³⁰ ታምሩ አበጥ ፡ ቤተ ክርስቲያንና የልማት እንቅስቃሴ ፡ 1976 (ያልታተመ)

³¹ Duff C. W., P. 229

³² Born At Midnight P. 77.

³³ Lambie T.A., A Doctor With out A country. P. 229

ምዕራፍ አራት

የመጀመሪያው መከር

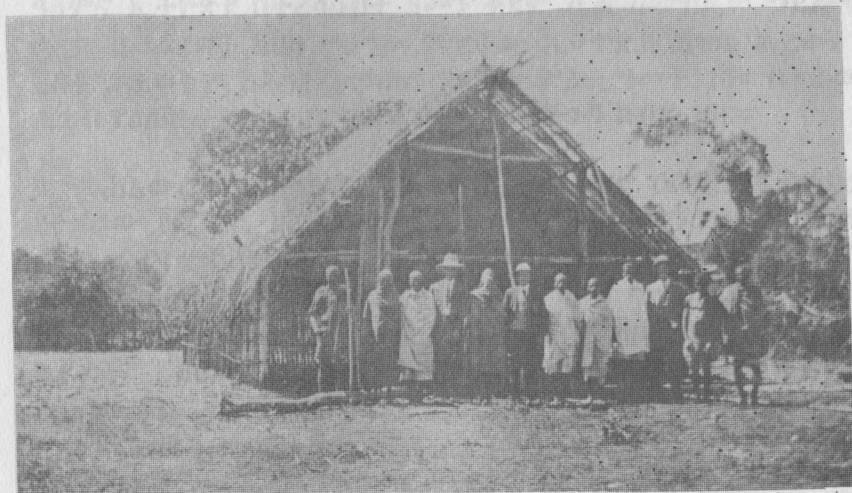

የመጀመሪያዋ የቃለ ሕይወት ቤተ ክርስቲያን በደቡብ ኢትዮጵያ (ሲዳማ)

ምንጭ : Cords of Love

ምዕራፍ አራት

የመጀመሪያው መከር

የመጀመሪያዋ የቃለ ሕይወት ቤተ ክርስቲያን በደቡብ ኢትዮጵያ (ሲዳማ)

ምንጭ : Cords of Love

20. ከመከር በፊት

"... እነሆ ውጋ እንዳልጠመቅ የሚከለክለኝ ምንድር ነው? "

(የሐዋ.8:37)

አንድ የባህር ግዶ ጸሐፊ እንደዘገበት፤ ዓለም ኢትዮጵያውያንን ረስቷቸው እነርሱም ዓለምን ረስተው ለሺህ ዓመታት ተኳርፈው ኖሩ። ዓለምና ኢትዮጵያ በተረሳሱበት ዘመን ቀደም ሲል በሙስሊም ኃይሎች ጳላም በወራሪዎች ከበባ ተዘግታ የናረችው ኢትዮጵያ ሕዝቧ ሕይወትን ረስቶ ሕይወትም ከሕዝቡ ተካክዳ ሃያኛው ምዕተ ዓመት ገባ። በተራው ሕዝብ የዕለት ተዕለት ኑሮ ውስጥ ሕይወት እጅጉን ከብዶ ነበር።

ከአውሮጳና ከአሜሪካም ይልቅ እጅግ ቀድሞ በሰሜን ኢትዮጵያ የተዘራው የወንጌል ዘር ከቤተመንግሥት ወደ ቤተ መንግሥት፣ ከአንዱ ስርወ መንግሥት ወደ ሌላው ስርወ መንግሥት ሲንገዋለል በአዲስ ኪዳን አገርኛ ፈረሳውያን ካባና ጥምጥም ስር ጩቶ በልቶት ቀረ። የነገሥታቱና የመሣፍንቱ፣ የመኳንንቱ ወግ እና ማሳመሪያ ሆኖ ቀረ። ይህም ብቻ አይደለም " ክርስትና በኢትዮጵያ የባህል የፖለቲካና የማህበራዊ ሕይወት መጋዘን ሆነ " ኡለንዶርፍ የተባለውን ጸሐፊ ጠቅሰው ኢያሱ ሉልሰገድ በአንድ የጥናት ወረቀታቸው እንደገለጹት።¹

ክርስቶስ የመስቀል ላይ ሞቱ የሚታሰብበት ስርዓት ተራ የመብልና የመጠጥ፣ ብድር መመላለሻም ግብዣ ሆነ። መጽሐፍ ቅዱስም የተዘጋ መጽሐፍ ሆኖ ለላንቲካ ብቻ ታጅሎ ተቀመጠ። "ከተራው ሕዝብ" ርቆ የተቀደሰ ቋንቋ ነው እየተባለ የደብተራ አፍ ማሟሻና የተረብ መፈጠሪያ ሆኖ ቀረ። ይልቁንም ምድሪቱ ለውጭው ዓለም በተዘጋችበት ዘመን መጽሐፍ ቅዱስን የሚተኩ ወይም መጽሐፍ

ቅዱስ የሚመዘንባቸው የተለያዩ የገድሎችና የውዳሴዎች አፈ ታሪኮች ተፈጠሩ። ከውዳሴዎቹ መካከል ነገሥታቱ የደረሷቸውም ነበሩ።²

ከዚህ ሁሉ በላይ ከጥንታዊቷ ቤተክርስቲያን ውስጥ የአስተምህሮት ያለመግባባቶች በተነሱ ቁጥር የመጨረሻው ፍርድ ሰጪ ባለሥልጣን መጽሐፍ ቅዱስ መሆኑ ቀርቶ ነገሥታቱ ሆኑ። የነገሥታቱ ፍርድ ደግሞ ከአገር አንድነትና ከአገዛዝ ፖሊሲ አንጻር የሚዳኝ በመሆኑ በመካከለኛው ዘመን በቤተ ክርስቲያንና በመንግሥት መካከል ያለው ድንበር ጭራሹን ጠፍቶ ነበር። ለምሳሌም ያህል በኤዎስጣቴዎስና በአኖሪዎስ ተከታዮች መካከል የተነሳውን ሃይማኖታዊ ውዝግብ አጼ አምደጽዮን ማሰሪያ ሲያበጅለት መጽሐፍ ቅዱሳዊ ብያኔ በመስጠት ሳይሆን አኖሪዎስን አዋርዶ ከገረፈው በኋላ "እናንተ በሃይማኖት ስትጨቃጩ አገሬን እንዳትከፋፍሉ ተጠንቀቁ" በማለት ነበር።³

ይህ የመንግሥትና የቤተ ክርስቲያን ጋብቻ ፍቅር በጸናበት ዘመን ኢትዮጵያዊነትና የኦርቶዶክስ ሃይማኖተኛ መሆን የአንድ ሳንቲም ሁለት ገጽታዎች ሆኑ። ኢድ የተባለ ጸሐፊ እንደሚለው "የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን በመንግሥት ላይ የመለጠፏን ያህል መንግሥትም በቤተ ክርስቲያን ላይ የተለጠፈ ነበር። መደጋገፋቸው ደግሞ ፖለቲካዊም ርእዮታዊም ይዘት ነበረው።"⁴

ነገሥታቱ የአገርን አንድነት "ከሃይማኖት አንድነት" ለይተው አያዩትም ነበር። "አገር አቅኑ ... ድንበር አቅኑ ... ድንበር አስፉ!" ሲሉ "ሃይማኖትን አስፋፉ! አረመኔውን አጥምቁ!" ከማለት የተለየ አልነበረም።⁵ አቡነ ቴዎፍሎስ በ1969 እ.ኤ.አ. እንደተናገሩትና⁵ አንድ ጸሐፊ እንደጠቀሰው:-

"ያለ ቤተ ክርስቲያን (ኦርቶዶክስ) መንግሥት ብሎ ነገር የለም፤ ያለመንግሥትም ደግሞ ቤተ ክርስቲያን አትኖርም። በኢትዮጵያ ውስጥ ቤተክርስቲያንና መንግሥት አንድና አንድ ናቸው።"⁶

ከአንድነታቸውም ጽናት የተነሳ በሃያኛው መቶ ክፍለ ዘመን መግቢያ ላይ ማዕከላዊው መንግሥት እንደገና ሲያንሠራራ እና በብዙ መቶ ዓመታት ጊዜ ውስጥ ሲበረታ፤ ወደግዛቱ ሲጨምራቸው በሌላም ጊዜ ሲዳከም፤ ሲለቃቸው የነበሩትን የደቡብና ደቡብ ምዕራብ አውራጃዎች እንደገና ለመቆጣጠር ሲችል እያንዳንዱ ፊታውራሪ በረገጠበት ዓይነተኛ መሬት ላይ ሁሉ ታቦት ይተክል ነበር። ተወላጁ ከግዛት ማስፋፋት ጋር አብሮ የመጣለትን እምነት እንደ ገዢዎቹ ኃይማኖት ስለቆጠረው አልፎ አልፎ ቢሆንም የወንጌል እውነት በበራላቸው አንዳንድ ካህናት በኩል እውነተኛው የወንጌል ቃል ቢነገረውም የደቡብ ግዛቶች ሕዝብ ግን ጆሮውንም ልቡንም ለወንጌል ዘግቶ ኖረ። ሆኖም በርካታ የወንጌል መልእክተኞች የመታደስ ዘመን ለቤተ ክርስቲያን የሚሆነው እንደቀድሞው አገባቡ ሁሉ ከሰሜን ኢትዮጵያ ይሆናል ብለው ተስፋ አድርገው ስለነበር አብዛኛዎቹ የተሰማሩት ወደዚያው ነበር። የገመቱት ሳይሆን ቀረና ወንጌል ሊሰበኩ የመጡት መልዕክተኞች የጦር መሣሪያ ለማምረት ብረት ሲያቀልጡ ኖሩ። በቴዎድሮስ ዘመን በጎንደር ቤተመንግሥት ዙሪያ ስለነበሩት ሚሲዮናውያን ታሪክ ጸሐፊዎች የመዘገቡት እውነታ እነሆ፤

ከፕሮቴስታንቶች ጋር ግን ቴዎድሮስ ባብዛኛው ተወዳጅቶ ነበር። ለዚህም በቂ ምክንያቶች ነበሩ። አንዱ የሚያቀርባቸው ቤልና ፕላውዲን ፕሮቴስታንት መሆናቸውና አቡነም (አቡነ ሰላማ) ቢሆን በልጅነቱ ግብፅ አገር በፕሮቴስታንት ሚስዮን ትምህርት ቤት ተምሮ ያደገ መሆኑ ነው። ከዚያም በላይ የፕሮቴስታንቶች ዓላማ ባብዛኛው ኢትዮጵያውያንን ወደነሱ ዓላማ ከማስኮብለል ይልቅ፤ የኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያንን ተሐድሶ ለማምጣት መሆኑም በቴዎድሮስ ዘንድ ተቀባይነት አስገኘላቸው። እሱም ራሱ የሚፈልገው ከዚህ የራቀ አልነበረምና። በተጨማሪም ፕሮቴስታንቶች ከሰብከት ባሻገር ጠቃሚ የሆኑ የእጅ ሙያዎች እንደ እናጢነትና ግንቦኝነት የመሳሰሉ ለማስተማር ዝግጁ መሆናቸውም ጥበብ ለተጠማው ንጉሥ ማራኪነት ነበረው። ከዚህ ሁሉ የተነሣ ቴዎድሮስና ፕሮቴስታንቶች እጅግ ተቀራርበው በጋራ ቁርባን እስከማድረግ ደርሰው ነበር። ማየርና ቫልድማየር የተባሉት ሁለት ሚስዮናውያንም ኢትዮጵያውያንን አግብተው ነበር። ቫልድማየር ዐፄ ቴዎድሮስ ዓለም ሁሉ ከድቶት ብቻውን በቀረበት ጊዜ እንኳ አልተለየውም፤ አገሩን ለማደስ ከእግዚአብሔር የተላከ መስፍን አድርጎም ያየው ነበር።⁷

ሚስጥናውያን ስለ እምነት ወይም የአገር መታደስን በተመለከተ ለዐፄ ቴዎድሮስ የነበራቸው ክብር ፍጻሜው አላግረም ነበር። ባህሩ ዘውዴ እንዳሉት፡- "... እሱ (ቴዎድሮስ) ለደገሰላቸው የመሣሪያ ፋብሪካ ሥራ ዝግጁ አልነበሩም " ግን ብረት ግቅለጡ አልቀረላቸውም፤ መራራዋን ጽዋ በግድ ተነገረዋል።

የሚገንቱትንም መታደስ ሳይመለከቱ በቤተ ክርስቲያናት ዙሪያ ድርሽ እንዳይሉ በደንብ ተከለከሉ። የሰብካት ሥራዎቻቸውም በቤተ እስራኤላውያን (ፈላሻዎች) እና በሌሎች " ያልተጠመቁ ሕዝቦች " ዘንድ ብቻ እንዲወሰን ተደረገ። መቼም ከታሪክ እንደምንማረው ከመጡበት ዓይነተኛ ዓላማ ይልቅ በማይመለከታቸው ጉዳይ ውስጥ እየገቡ መዘዝ የሚጭሩ የባህር ማዶ የወንጌል መልእክተኞች አልጠፉም ነበር፤ ወደፊትም አይጠፉም። በዚያን ጊዜ ከነበሩት መካከል እስተርን የተባለው ሚስጥናዊ በመጽሐፉ ውስጥ ንጉሡን በማንቋሽሹ የቴዎድሮስ ቁጣ ገንፍሎ በሱ የተጀመረው እስራት ለሌሎችም ተረፈ። በዚህም ዘለፋው ሳቢያና በሌሎች ነባራዊ ሁኔታዎች የሰሜኑ ዋነኛ የተሐድሶው ዓላማዎች ብቻ ሆኖ መከናወን ቀረ።

" ዘመኑ በተፈጸመ ጊዜ " በሰው ዘንድ ፈጽሞ የተረሳ ወደመሰለው የደቡብ ክፍል የወንጌል መልእክተኞች በየአቅጣጫው እንዴት እንደተሰማሩ ስላጋጠማቸውም እንቅፋትና ተግዳርት ባለፉት ምዕራፎች በሰፊው አትተናል። ሰዎች በየዘመናቱ እንዳሰቡት ሳይሆን እግዚአብሔር የወደደው ይፈጸም ዘንድ" ከእነዚህ ድንጋዮች ለአብርሃም ልጆች ሊያስነግሉት ይችላል" ተብሎ እንደተጻፈ ከ1920ዎቹ መጀመሪያ አንስቶ የደቡብ ኢትዮጵያ ሕዝብ ወደ እግዚአብሔር ፊትን ዘወር አደረገ።

በአንዳንድ አውራጃዎችና ብሔረሰቦች ወይም ጎሳዎች ዘንድ ወደ ክርስቲስ መንግሥት መመለሱ የተገለጠው በሕዝብ ደረጃ ነበር። ይህም ግላዊ የሕይወት መለወጥ እንደተጠበቀ ሆኖ ነው። አዘውትረን ባነሳናቸውና ወደፊትም ደጋግመን በምናነሳቸው በሦስቱ ግንባር ቀደም አውራጃዎች (ወላይታ፣ ሲዳማ እና ከምባታና ሃዲያ) ወንጌል ከተሰበከ ከአንድ አመት ተኩል በኋላ ከአምስት እስከ ሰባት የሚደርሱ አማኞች

በተቀራረበ ሰዎች የክርስትናን እምነትን ተቀበሉ።⁸ ሁለት ዓመት ሳይሞላ ሠላሳ ያህል የወንጌል አማኞች መደበኛ የአምልኮ ቀናት ተሳታፊዎች ሆኑ።

21. የመጀመሪያዎቹ ተጠማቂዎች

እኒያ ቀዳሚዎቹ የወንጌል ፍራዎች በመንፈሳዊ ዕውቀት እያደጉ በሄዱ መጠን የእግዚአብሔርን ቃል እንዴት እንታዘዛለን? በማለት ራሳቸው ጥያቄ መጠየቅ ጀመሩ። የመጀመሪያው ጥያቄ ስለ ጥምቀት ነበር። በመጀመሪያም ጥያቄውን ያነሱት የሲዳማ አማኞች ነበሩ። የጥምቀት ሥነ ሥርዓትን በዋነኛነት፣ ቀጥሎም የበዓል ቀናት አቆጣጠር በፈረንጅ ወይም በአበሻ ይሁን የሚለውን ጥያቄ ለመፍታት የአዲስ አበባውን ጽ/ቤት በማእከልነት ደረጃ ስለማጠናከር የሚነጋገር ጉባኤ ከግንቦት 8-እስከ 10 ቀን 1924 ዓ.ም. ባሉት ሦስት ቀናት በወላይታ ሶዶ ከተደረገ በኋላ ለጥምቀት የተዘጋጁት እንዲጠመቁ ጉባኤው ተሰማማ። የማጣራቱን ኃላፊነት በተመለከተ ከሥነ መለኮት አንጻር ሚስጥናውያኑ፣ በአማኞቹ የተመረጡ ሽማግሌዎች ደግሞ ከተግባራዊው የሕይወት ምስክርነት አንጻር ይመዘኑ ነበር። የድርብ ጋብቻ እና የባህላዊው እምነት ልምዶች ዋነኛ መለኪያዎች ሆኑ። ለመጠመቅ ጓጉተው ከነበሩቱ ሃያ ያህል አማኞች አራቱ ብቻ ታህሳስ 16 ቀን 1925 ዓ.ም. ዲሴምበር 25 ቀን 1932 የጥምቀት ሥነ ስርዓት በሲዳማ ሆማች ፈጸሙ። እነርሱም፡ አቶ በኤ ቴሶ፣ አቶ ጠቢሳ ቡንታ፣ አቶ ዴቀሞ ዴቡ፣ አቶ ሲዳ ዴቡ ናቸው። አጥማቂዎቹ ዶ/ር ላምቤ እና ሲዳማን በብርቱ ሲያገለግሉ የነበሩት ሚ/ር ኪይን ነበሩ። በጥምቀት ሥነ-ስርዓቱ ላይ የተገኙትን ዶ/ር ሁፐር የተባሉትን ሰው ጠቅሰው ፒተር ኮትራል ሲጽፉ፤

በዕለቱ ሊጠመቅ የተዘጋጀውን አንድ ሰው ቤተሰቦቹ ገና በማለዳ ተነሥተው ግብፃብ ገጠሙት። ሚስቱ በወገቡ ላይ ተጠምጥማ "ውሃ ውስጥ ተዘናቀህ የምትጠመቅ ከሆነ ትቼህ እሄዳለሁ" አለችው። እናቱ ደግሞ እያለቀሱ የሚሉትን የማይሰማ ከሆነ የወራሽነት መብቱን እንደሚነፍጉት አስጠነቀቁት። ወንድሞቹና ሌላው የቤተሰቡ አባል ሁሉ በሩን ጠርቶሙ በመዝጋት ወደ ውጭ እንዳይወጣ ከለከሉት።⁸

ያን ሰው ግን ከመጠመቅ ሊያግዱት አልቻሉም ነበር። ይህንን ስናይ የቀደሙት ክርስቲያኖች ስለወንጌል የከፈሉት ዋጋ ምን ያህል ታላቅ እንደነበረ እንረዳለን።

የመጀመሪያው የጥምቀት ሥፍራ (ሆላላ)

የመጀመሪያው የሲዳማ ቃለ ሕይወት ቤተ ክርስቲያን ተጠማቂ

የአቶ በኤ ቴሶ ልጅ አቶ ላሚሶ በኤ ።

ፎቶ - ወ.ዓ

በኢትዮጵያ ቃለ ሕይወት ቤተክርስቲያን ውስጥ በቀዳሚ ተጠማቂነት የሚጠቀሱት እነዚህ የመጀመሪያዎቹ አራት ሰዎች መጠመቅ፣ መጽናትና የሕይወት መታደስን የተመለከቱት የሲዳማ አማኞች ለሁለተኛ ጊዜ የመጠመቅን ጥያቄ አቀረቡ። ጥያቄው በቀረበበት ሰዎን በሐምሌ ወር 1925 ዓ.ም. የሲዳማ የሚስቶን ጣቢያ ኃላፊ ወደ አገራቸው ለአረፍት ተመልሰው ስለነበር ዶ/ር ላምቤም ለሥራ ጉዳይ አዲስ አበባ መቆየት ስለነበረባቸው ሚ/ር ዳፍ ከላምቤዳ ሄደው ለጥምቀት የተዘጋጁትንና የተገባቸውን ሰዎች መርምረው እንዲያጠምቁ ወደ ሆማች ተላኩ። ማን ይጠመቅ በሚለው የማጣራት ኃላፊነት ላይ አራቱ ቀዳሚ ተጠማቂዎች ተሳታፊ ነበሩ። ከብዙ አማኞች መካከል ሦስቱ እንዲጠመቁ ተወሰነና በዚያው በሐምሌ ወር መጨረሻ 1925 ዓ.ም የጥምቀቱ ሥርዓት ተከናወነ። የመጀመሪያው የሲዳማ አማኝ ደባቆ ጉንፋሮ የተጠመቁት በዚህ ወቅት ነው። ሥነ ሥርዓቱን ያስፈጸሙት ሚ/ር ዳፍ ስለሁኔታው ሲገልጹ እንዲህ ብለዋል፤

... ባለፈው የፈረንጅቶ የገና በዓል ዕለት አራት የሲዳማ አማኞች ተጠምቀው ነበር። በኢትዮጵያ ውስጥ ባሉን ሚስቶች ለመጀመሪያ ጊዜ የተጠመቁት እነዚህ አራቱ ናቸው። ሁሉም በእምነታቸው ጸንተው በሕይወታቸውም አድገዋል።... እኔና በሲዳማ ያሉ ሌሎች ሚስቶናውያን እንዲሁም የመጀመሪያዎቹ አራቱ ተጠማቂዎች ሆነን ሕይወታቸውን አጥንተን እንዳይጠመቁ የሚከለክላቸው እንደሌለ ከተገነዘብን በኋላ ሦስቱን አማኞች ለሁለተኛ ጊዜ አጠመቅን። ከጥቂት ቀናት በኋላ ደግሞ ሰባቱ የሲዳማ ክርስቲያኖች እና ሦስቱ ሚስቶናውያን የጌታ ራት በጋራ ተካፈሉ። ሥነ ሥርዓቱ በጣም ቀላል ነገር ግን በረከት የተሞላ ነበር።⁹

ከወራት በኋላ ከተጠማቂዎቹ አንዱ የመኖሪያ ቀበሌውን ሆማችን ለቆ ሃያ እና ሃያ አምስት ኪሎ ሜትር ራቅ ብሎ አዲስ ቤት ሠራ፤ ለአዲሶቹ ጎረቤቶቹም ወንጌልን መመስከር ጀመረ። ዶ/ር ላምቤ እንደሚሉት በመጀመሪያው ላይ የሚመስክርላቸው ሰዎች እያላገጡ ስላሾቱበት በጣም ተስፋ ቆርጦ ነበር። አንዳንዶቹ ቆሞ እያናገራቸው ትተውት ይሄዳሉ፤ ሌሎችም ይሰድቡታል። ወደ ሆማች መጥቶ ተስፋ መቁረጡን ከተናገረ በኋላ ወደ ቤቱ ተመለሰ። ነገር ግን አሁንም መመስከሩን አልተወም ነበር። ከጥቂት ወራት በኋላ ሲመለስ አንድ ሰው ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስን እንደ

ግል አዳኙ አድርጎ መቀበሉን የምሥራች ይዞ መጣ። ከጥቂት ቀናት በኋላ ሦስት ነፍሳት ተጨመሩ። ሦስቱ ከተጨመሩ አንድ ወር በኋላ ሰምንት ያህል አመት። አሁንግ እንግዲህ ምን እንጠብቃለን? ብለው የጸሉት ቤት መሥራት ጀመሩ። ይኼም ደግሞ በደቡብ ኢትዮጵያ (በሲዳሞ) የመጀመሪያይቱ ጸሎት ቤት ነች።

በ1926 ዓ.ም. በወላይታ አቶና አካባቢ የነበረው የወንጌል ስርጭት ተቀጣጥሎ የጣዖት አምልኮንና የሰይጣን ገባር የሆነውን ባህላዊ ልምምድ እንደሰደድ እሳት እየበላ ብዙ ሰዎችን ወደ እግዚአብሔር መንግሥት መለስ። አንድ ባንድ፣ በቤተሰብና በትናንሽ ቡድኖች የሚደረገው የወንጌል ስርጭት ወደ ሕዝብ ደረጃ መለወጥ የጀመረው ከሁሉም አውራጃዎች ቀድሞ በወላይታ ነው። መስከረም 26 ቀን 1926 ዓ.ም. ዶክተር ላምቤ ከወላይታ በጻፉት ደብዳቤ እንዲህ ብለዋል!

የትናንትናው ቀን በጣም አስደናቂ ቀን ነበር። በእኛ ግምት አራት መቶ ያህል ሰዎች ቃሉን ሰምተዋል። ትናንት ጥዋት በጸሎት ቤቱ ውስጥ አንድ መቶ ስድሳ ያህል ሰዎች ጥቅጥቅ ብለው ተቀምጠው ነበር። በውጭ ደግሞ የምንናገረውን ለመስማት የሚንጠራሩ ከመቶ በላይ ሰዎች ነበሩ። ለልጆች በተለየ ክፍል ውስጥ ትምህርት ተዘጋጅተዋቸው ነበር።

ከሰዓት በኋላ እንደገና በርካታ ሕዝብ መጥቶ ቃሉን ሰማ። እንዲህ ያለውን መነሳሳት ያሳየን የሰማይ አምላክ የተመሰገነ ይሁን! ገናም ከዚህ የበለጠ እንዲያሳየን እንጸልያለን ብዙዎች ይጠመቁ ዘንድ ራሳቸው እየጠየቁ ነው። ከጎፋ እንደተመለሰን አቶና ካሉት ሚስቶናውያንና ከሚ/ር አህማን ጋር ሆነን ለጥያቄያቸው መልስ እንሰጣለን።¹⁰

ላምቤ ይህንን ደብዳቤ የጻፉት ወደጎፋ እየተጓዙ በመንገድ ላይ ሆነው ነበር። ከወላይታ የመጀመሪያ አማኞች መካከል አማርኛ አጣርተው የሚናገሩና የሚያነቡ ስለነበሩ መጽሐፍ ቅዱስን በግላቸው አጥንተው ለመጠመቅ መጠየቃቸው ብዙዎቹን ደስ ያሰኘ ነበር። በህዳር ወር 1926 ዓ.ም. ሃያ ሦስት ሰዎች ራሳቸውን ለጥምቀት አዘጋጁ። ወቅቱ የሚስቶን ዓመታዊ ጉባኤ የሚካሄድበት ጊዜ ስለነበር ብዙ ሚስቶናውያን በተገኙበት

ስብሰባ ተደርጎና መሠረታዊ የክርስትና እውቀታቸውን የሚመዝኑ ጥያቄዎች ከቀረበላቸው በኋላ አስራ ሦስቱ ለጥምቀቱ ብቁ መሆናቸው ተረጋገጠ።

ነገር ግን እንደ ሲዳማ ሁሉ በወላይታም ትክክለኛውን ግጣራት ሊያደርጉ የሚችሉት የአገረው ተወላጆች እርስ በርስ ተወያይተው መሆን እንዳለበት ያስመሰከረ አንድ አጋጣሚ ተከሰተ። ሁኔታውን ራይዋንድ ዴቪስ እንደሚከተለው መዝገበውታል፤

አቶ ደስታ ተክቶ ለጥምቀት ዝግጁ ወደሆኑት አስራ ሦስት አግኞች ተመለከተ። እኛ እነዚህን ረረንጆች እናታልል ይሆናል ጥቂቶቻችንም እርስ በርሳችን እንሸነጋገል ይሆናል። ሁላችንም ግን እግዚአብሔርን ግታለል አንችልም። አንዳንዶቻችን ጋያ ግጩን ትተናል። ነገር ግን ወንጌላችን ትምባሆ መትከልና ለሌላው መሸጥን አልተውንም። አንዳንዶቻችን የሚያስከር ጠላ በርዴ መጠጣት አቁመናል፤ ነገር ግን በቤታችን እያስጠመቅን መሸታ መሸጥ አልተውንም፤ ታዲያ ግንን ነው የምናታልለው? ወደ ሚስጥናውያን ዘወር ብሎ እናንተ ለጥምቀት ምን ያህል ዝግጁ እንደሆንን መርምራችሁናል፤ ራሳችንን ብንመረምር ቅር ይላችኋልን? ¹¹

ሚስጥናውያኑ የአቶ ደስታን ጥያቄ በአድናቆት ከተቀበሉ በኋላ ውጤቱን በናፍቆት ጠበቁ። የአግኞቹ ውይይትና የጊዜው ውሳኔ ሞኝነት ሊመስል ይችላል። ነገር ግን በጊዜው ክርስቶስን ለመከተል በወሰነውና ገና በሚወላውለው መካከል ደግሞ መስመር ወይም ድንበርን የከለለ ጥብት ውሳኔ ነበር።

ለክርስቶስ ሕይወት ለመለየት ክርስቲያናዊ ሥነ ምግባርን ለማዳበር በመሸታና በጋያ ላይ የተወሰደው እርምጃ ወደ ሌሎችም ባህላዊና ግንባረሰባዊ ልማዶች ተሸጋገረ። ለምሳሌ በወላይታ ባህል አንድ ልጅ ተወልዶ አድጎና ጎልምሶ ጋላሬነትን ለመረከብ መድረሱን የሚያስመሰክረው የግዝረትን ሥርዓት በመፈጸም ነው። ለዚህም ነው በወላይታ ወጣቶች እንጂ ሕጻናት የማይገረዙት። በመንፈሳዊ ይዘቱ ደግሞ ያልተገረዘ ወንድ ልጅ ለአግልክቱ መሥዋዕት ሊያቀርብም ሆነ ሊያጥን አይችልም። በመሠረቱ አንድ ሰው በክርስቶስ ካመነ በኋላ ከአግልክት ጋር ጉዳይ ስለማይኖረው ከላይ የቀረበው ሐተታ አይመለከተውም። ነገር ግን ያልተገረዘ ወንድ ወይም

ሴት የተገረዘ ሴት ወይም ወንድ ሊያገባ ስለማይችል ባህሉን ተሸክሞ ለመጓዝ ለጥንቷ ቤተክርስቲያን ሥራ የሚያበዛባት ሆነ። ይህንን ባህላዊውን ድንጋጌ በመሸሽ ለጥምቀት ራሱን የሚያዘጋጅ ማንም ሰው ባህላዊውን የግርዘት ስርዓት እንዳይፈጽም አማኞች ተሰማሙ።

ለመጠመቅ ከተዘጋጁት መካከል ለሦስቱ አዲሱ ውሳኔ አልተዋጠላቸውም ነበርና ራሳቸውን አገለሉ። አሥር ብቻ ቀሩ። ታህሳስ 1 ቀን 1926 ዓ.ም. (ዲሴምበር 10 ቀን 1933) የመጀመሪያዎቹ የወላይታ ቤተ ክርስቲያን አማኞች የጥምቀት ሥርዓት ፈፀሙ። በዚህ ታሪካዊ ዕለት አጥግቂዎች የነበሩት አርል ሎዊስና ሚ/ር አህማን ነበሩ። የጥምቀት ሥርዓቱ በዚያው በኦቶና ሚስቱን ግቢ ውስጥ በተዘጋጀ ሥፍራ ተፈፀመ። የመጀመሪያዎቹ የወላይታ ተጠግቂዎች ስምንት ወንዶችና ሁለት ሴቶች ሲሆኑ ስማቸውም አቶ ደስታ እና ባለቤታቸው ወይዘሮ ማሚቲ፣ አቶ ጮራም፣ ባለቤታቸው ወይዘሮ ፓካሬ፣ አቶ ዲያሣ፣ አቶ ኦሬቦ፣ አቶ ብሩ፣ አቶ ዋንዳሮ፣ አቶ ጎዳና እና ካዎ ቃባ ይባላሉ። ከሁለት ሳምንት በኋላ ሁሉም ክርስቲያኖች የቅዱስ ቁርባን ሥርዓት ተካፈሉ።

የመጀመሪያዎቹ የወላይታ ቃለ ሕይወት ቤተ ክርስቲያን ተጠግቂዎች

በሲዳማና በወላይታ የመጀመሪያዎቹ ወንጌላውያን አማኞች ከተጠመቁ በኋላ የድካማቸውን ፍሬ ለናፈቁት የወንጌል መልእክተኞች ብዙ ምስጋናና ደስታ ሆነላቸው። በከምባታና ሃዲያ ላምቡዳ የተመደቡት ሚስቶቹ በዚህ ጉዳይ ላይ ሲጽፉ፤

ሴት የተገረዙ ሴት ወይም ወንድ ሊያገባ ስለማይችል ባህሉን ተሽከሞ ለመጓዝ ለጥንቷ ቤተክርስቲያን ሥራ የሚያበዛባት ሆነ። ይህንን ባህላዊውን ድንጋጌ በመሸሽ ለጥምቀት ራሱን የሚያዘጋጅ ማንም ሰው ባህላዊውን የግርዘት ስርዓት እንዳይፈጽም አማኞች ተስማሙ።

ለመጠመቅ ከተዘጋጁት መካከል ለሦስቱ አዲሱ ውሳኔ አልተዋጠላቸውም ነበርና ራሳቸውን አገለሉ። አሥር ብቻ ቀሩ። ታህሳስ 1 ቀን 1926 ዓ.ም. (ዲሴምበር 10 ቀን 1933) የመጀመሪያዎቹ የወላይታ ቤተ ክርስቲያን አማኞች የጥምቀት ሥርዓት ፈፀሙ። በዚህ ታሪካዊ ዕለት አጥማቂዎች የነበሩት አርል ሉዊስና ሚ/ር አህማን ነበሩ። የጥምቀት ሥርዓቱ በዚያው በአቶና ሚስቱን ግቢ ውስጥ በተዘጋጀ ሥፍራ ተፈፀመ። የመጀመሪያዎቹ የወላይታ ተጠማቂዎች ስምንት ወንዶችና ሁለት ሴቶች ሲሆኑ ስማቸውም አቶ ደስታ እና ባለቤታቸው ወይዘሮ ማሚቴ፣ አቶ ጮራሞ፣ ባለቤታቸው ወይዘሮ ፓካሬ፣ አቶ ዲያሣ፣ አቶ ኦሬቦ፣ አቶ ብሩ፣ አቶ ዋንዳሮ፣ አቶ ጎዳና እና ካዎ ቃባ ይባላሉ። ከሁለት ሳምንት በኋላ ሁሉም ክርስቲያኖች የቅዱስ ቁርባን ሥርዓት ተካፈሉ።

የመጀመሪያዎቹ የወላይታ ቃለ ሕይወት ቤተ ክርስቲያን ተጠማቂዎች

በሲዳማና በወላይታ የመጀመሪያዎቹ ወንጌላውያን አማኞች ከተጠመቁ በኋላ የድካማቸውን ፍሬ ለናፈቁት የወንጌል መልእክተኞች ብዙ ምስጋናና ደስታ ሆነላቸው። በከምባታና ሃዲያ ላምቡዳ የተመደቡት ሚስቶናዊ በዚህ ጉዳይ ላይ ሲጽፉ፤

በላምቡዳ የአማኞች ጥምቀት በሚያሳዝን ዑኔታ ተጓተተ። እንዴት እንደዘገዩ መናገሩ ምናልባት የሚያከራክር ይሆናል። በእኔ ግምት ግን ሬግ፣ ሚሪ እና እኔ ስለ ጥምቀት ለግስተማር ጊዜው እንደደረሰ አስባን ስንወስንና ማስተማርም ስንጀምር ከዚህ በፊት ከምናደርገው በተለየ ሁኔታ በአእምሮችን ስሌት ያከናወንነውና አንዳንዶቹንም አማኞች ወዲያው እንዲቀበሉት መገፋፋታችን አስቆጥቷቸው ሳይሆን አይቀርም።¹²

ከዚህም የተነሳ ሳይሆን አይቀርም እንደሚጠመቁ ከሚጠበቁት አስቀድመው ወንጌልን ከተቀበሉት ወጣቶችና ጎልማሶች ቀድሞ አያነባምቦሪ ሚያዝያ 14 ቀን 1926 ዓ.ም. የቁጠመቀው። ይህም ደግሞ የአቶና ጥምቀት ከተፈፀመ ከአራት ወራት ከገዛ ቀናት በኋላ መሆኑ ነው። አያነባምቦሪ (በኋላ አሰፋ የተባለው) የከምጣታና ሃዲያ ሚስቶን ብቸኛ ተጠማቂ ሊሆን እንዴት እንደቻለ አሁንም በጥቂቱ ማብራራት ያስፈልጋል።

አቶ አያነ ጌታ ኢየሱስን እንደግል አዳኙ አድርጎ የተቀበለው በሚስቶን ጣቢያ ተቋቁሞ በነበረው የመሠረተ ትምህርት ጣቢያ ፊደል ለመቁጠር ሲመላለስ በነበረበት ወቅት ነው። ትምህርቱን ለመቀጠል በነበረው ታላቅ ጉጉት ወደ አዲስ አበባ መጥቶ በስዊድሽ ሚስቶን ት/ቤት ሊገባ ቻለ። በዚያም መንፈሳዊ ሕይወቱ በጣም ተለወጠ። የጥምቀት ስርዓት እንዲፈጸምለት ሲጠይቅ ክርስቶስን ባመነበት ቦታ ቢጠመቅ ብዙ ምስክርነት ሊኖረው እንደሚችል ስለመከሩት ለክረምት እረፍት የሚዘጋበትን ቀን እየጠበቀ ዓመቱን በአዲስ አበባ አሳለፈ። ወደ ላምቡዳ ሲመለስ የጠበቀው ሁሉ ሊሆንለት አልቻለም። ሚስቶናውያኑ በዚያ አልነበሩምና። ክረምቱ አልፎ መስከረም ሲጠባ አዲስ አበባ ተመልሶ ለዶክተር ላምቤ ታሪኩን አጫወታቸው። በወገኖቹ መካከል መጠመቁ መልካም ምሳሌነት እንዳለው ስላመነበት ደብዳቤ አሲዘው ወደ ላምቡዳ እንደገና እንዲመልሱት ዶ/ር ላምቤን ጠየቃቸው።

በጥቂት ቀናት ውስጥ ሁለት መቶ ኪሎ ሜትር ያህል የደርሶ መልስ ጉዞ ያደረገው አያነ (አሰፋ) ላምቡዳ ሲመለስ እግሮቹ አባብጠውና ፈንድተው ነበር። ላምቡዳ ከደረሰ በኋላ ለጥምቀት ዝግጁ መሆኑን የሚያረጋግጡ በርካታ ጥያቄዎች በዘመኑ በነበሩት አማኞች ፊት በግልጽ ቀረበለት። የአገሪው ተወላጆችም የየራሳቸውን ጥያቄ እንዲጠይቁት በቂ

ጊዜ ተሰጣቸው። አስፋ ለሁሉም በሚያጠግብ ሁኔታ መለሰላቸው።
ከብዙዎች ፊትም ተጠመቀ።

ይህ ሰው ጣሊያኖች አገራችንን ከወረሩ በኋላ የካቲት 12 ቀን 1930
ዓ.ም. ሰዓሱን ኪሉ በተፈፀመው ጭፍጨፋና አፈሳ ሳቢያ ታስሮ ወደ
ሱግሊያ ከተሳሰደ በኋላ በዚያው በባዕድ አገር ሕይወቱ አልፋለች። ከሃዲያ
ወገን የመጀመሪያው ተጠማቂ ክርስቲያን ሕይወቱ በባዕድ ምድር አለፈች።

ወደ ጀመርነው የጥምቀት ጉዳይ እንመለስና የአስፋ መጠመቅ
በከምባታና ሃዲያ ሚስቶናውያን እንደጠበቁት ተአምራታዊ መንግሣት
አልፈጠረም። ከአንድ ዓመት በኋላ በሁለተኛው ዙር የተጠመቀው አሁንም
አንድ ሰው ብቻ ነበር።

ገንቦት 6 ቀን 1927 ዓ.ም. በላምቡዳ የተጠመቀው ይህ ሰው ቀዳሚ
ዕድል ደረሰው እንጂ ከመጀመሪያዎቹ አማኞች የሚደመር አልነበረም።
ስሙ ሊሬሶ ቄቆ ይባላል። ሊሬሶ በተጠመቀበት ቀን ገንሃያ ሁለት አማኞች
ሥነ ሥርዓቱን ተከፍለው ነበር። በአንድ ዓመት የጊዜ ስፋት ሁለት ሰዎች
በሃዲያ ሲጠመቁ ሥራው ዘግይቶ በጀመረው በጎፋ ገን ሦስቱ
ወንድማማቾች! ሳካ፣ ሳንኩራ እና ሲምበሩ የተባሉት በጥቅምት ወር
1928 ዓ.ም. የጥምቀት ሥርዓት ፈጸሙ።

በማረቆ ጣቢያ ማን መቼ እንደተጠመቀ የሚያስረዳ መረጃ
አልተገኘም። ነገር ግን ሕግና ሥርዓት በተፋለሰበት በኢጣሊያን ወረራ
ወቅት ማረቆ ጣቢያ ሲያገለግሉ የነበሩት ሁለት ልጃገረድ ሚሲዮናውያን
በወረባሎች ተደብድበው ተዘረፉ። ቤት ንብረታቸውም እንዳልነበረ ሆነ።
ከአማኞች አንዱ የሆኑት አቶ ደምበል ቤታቸው የሠላሳ ደቂቃ ያህል
መንገድ ራቅ ስለሚል አደጋው በደረሰባቸው ምሽት ሚስቶናውያንን
ሊያድኗቸው አልቻሉም ነበር።

በማግስቱ ጠዋት ገን ወደ ተደብዳቢዎቹ ሚስቶናውያን ዘንድ
በመሄድ ወደ ቤታቸው በማምጣት የራሳቸው መኝታ ቤት የሆነችውን ጎጆ
ቤት ሰጥተው ለሦስት ሳምንታት ያህል አናሯቸው።

የአገሪቱ ፀጥታ መበላሸት ተስፋ ያስቆረጣቸው አቶ ደምበል ሰላም ይመጣል ብለው ከመጠበቅ ይልቅ ልጃገረዶቹን የኢትዮጵያን የባህል ልብስ አልብሰው ሌሊት ሌሊት በዘወርዋራ መንገድ እየመሩ አዲስ አበባ ለማድረስ ቆረጡ። ከብዙ ፈተናም በኋላ አዲስ አበባ ገቡ።

በአዲስ አበባ ቢሮ የነበሩት ሚስቶናው ያንም ለዚህ መልካም ተግባርዎ የሚሆን ምን መልካም ነገር እናደርገልዎት ብለው ሲጠይቋቸው አቶ ደምበል የሰጡት መልስ " ምንም ነገር አልፈልገም . . . ብቻ የጥምቀት ስርዓት ፈጽመልኝ" ነበር። ብዙም ቀናት ሳይቆዩ በዶ/ር ላምቤ እጅ ግንቦት 30 ቀን 1928 የጥምቀቱ ሥርዓት ተፈጻሚላቸው። አቶ ደምበል ምንም እንኳን በሚስቶን እጅ ባይግሩ ለብቻቸው ጌታ ያስተግራቸው መንፈሳዊ እውቀት ለሚስቶናውያት ብርቅና ድንቅ ነበር የሆነባቸው። አቶ ደምበል ክርስቶስን አምነው ሕይወታቸውን ያስረከቡት ሚስቶን ማረቆ ከመግባቱ አስር አመት ቀደም ብሎ መጽሐፍ ቅዱስን በገላቸው ሲያነቡ ከመንፈስ ቅዱስ በተገለጠላቸው እውነት መሆኑን በቀዳሚዎቹ ምዕራፎች እውስተናል።

አቶ ደምበል ለማረቆ ሚስቶናውያን ያደረጉትን በጎነት የሰማው የእንግሊዝ ሌጋሲየንም አስጠርቶ ሁለት መቶ ብር ሽልማት ሰጥቷቸዋል። እኒህ ሰው የሚስቶናውያትን ሕይወት በማትረፍና በመንከባከብ በኩል ባለውለታና ባለታሪክ ናቸው።

በጁማ የሚስቶን ጣቢያ ደግሞ ጣሊያን በገባበት ዓመት ነሐሴ 1928 ዓ.ም. የመጀመሪያዎቹ አራት ሰዎች ተጠመቁ። በ1929 ዓ.ም. መጀመሪያ ላይ ሌሎች አራት ሰዎች ለሁለተኛ ጊዜ የጥምቀት ሥርዓት ፈጽመዋል። ሚስቶናውያን ከአገር እንዲወጡ ጣሊያኖች እጅግ ግፊት በሚያደርጉበት በ1929 የመጀመሪያዎቹ ወራት ከከምባታና ሃዲያ ቤተ ክርስቲያን አቶ ሽጉጤና አቶ ረጣቦ በሶዶ (አቶና) የጥምቀት ሥርዓት ፈጽመው በሶዶ የተጠመቁበት ምክንያት ሚስቶናውያት ከላምቡዳ እንዲወጡ በተገደዱበት ወቅት ሶዶ ድረስ አጅበዋቸው በሄዱበት አጋጣሚ ነበር።

ከሁሉም በላይ የሚገርመው ግን በጣሊያን ወረራ ምክንያት ሚስቶናውያት ከየጣቢያቸው ለቀው በወጡ በጥቂት ሳምንታትና ወራት

ውስጥ ከየአቅጣጫው የተሰማው ሪፖርት አበረታች ነበር። ቀዳሚው የምሥራች የመጣው ከወላይታ ነበር። በሐምሌ ወር 1929 ዓ.ም. በአንድ የጥምቀት ሥነ ሥርዓት ላይ ሃያ ሦስት ሰዎች መጠመቃቸው የሚያስደንቅ ነገር ሆነ። ይህም የተጠማቂዎችን ቁጥር ሰባ ሦስት አደረሰው።

በዚህ ወር ሦስት ተጨማሪ የከምባታና ሃዲያ አማኞች በአዲስ አበባ ተጠመቁ። ስግታውም አቶ ሺበሺ፣ አቶ ደሳለኝ፣ አቶ ሉታ ይባላል። በ1930 ዓ.ም. በጥቅምት ወር ሌላ የምሥራች ከወላይታ ወደ አዲስ አበባ ደረሰ አስራ አራት ሌሎች ተጠምቀው ነበርና።

22. የቅዱሳት መጻሕፍት ትርጉም

አዲሲቱ ቤተ ክርስቲያን እንደ አበባ በደቡብና በደቡብ ምዕራብ የአገሪቱ ክፍሎች ፈክታ ብትታይም አበባውን የሚያራግፍ የመከራ ዶፍ ሊዘንብባት ደመናው እየተጫጫናት ነበር። የወንጌሉን ዘር በስብከት ሞኝነት የዘሩት ሚስቶናውያን ከየጣቢያው እየተገደዱ ሲወጡ በዚህ የመከራ ዋዜማ ላይ እያበበች ያለችው ቤተ ክርስቲያን ጉዳይ ለአንዳንዶቹ እጅግ ጭንቅ ሆኖባቸው ነበር። አንዳንዶች ደግሞ አበባው ቢረግፍም ፍሬው እንደገና ተበትኖ፣ አንዱም መቶ፣ አንዱም ስድሳ፣ አንዱም ሰላሳ ፍሬ እንደሚሰጥ ሁሉን በሚችል አምላክ ታምነው ነበር። በሲዳማ፣ በወላይታ፣ በከምባታና ሃዲያ፣ በማረቆ፣ በጂማ፣ በጋሞ፣ በአዲስ አበባ ያሉት ወንጌላውያን ክርስቲያኖች ቢቆጠሩ በሙሉ ከአንድ መቶ አይበልጡም ነበር።

የእግዚአብሔር ቃል በዘመኑ ብርቅ ነበር። እንኳንስ ወንጌልን ሰምቶ ለማያውቀው ሕዝብ ቀርቶ የደቀ መዛሙርት፣ የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን፣ የመንበረ ማርቆስ ወራሲ ነን ለሚሉት እንኳን መጽሐፍ ቅዱስ የተዘጋ መጽሐፍ ነበር። በእርግጥ በግዕዝ፣ በአማርኛ፣ በኦሮምኛና በትግርኛ ቋንቋዎች ቅዱሳት መጻሕፍት ተተርጉመው ነበር። ስርጭቱ ግን ውስን ከመሆኑም በላይ መጽሐፍ ቅዱስ፣ በእጃቸው የገባው እንኳን ከገድላ ገድሎችና ከተአምራት መጻሕፍት ለይተው አያዩትም ነበር።

ለተራው ሕዝብ ብርቅና ድንቅ የሆነው ሕያው ቃል ለሁሉም ሕዝብ በሚገባው ቋንቋ እንዲደርስ ለማድረግ ቀዳሚዎቹ የወንጌል መልእክተኞች የጣሉት መሠረት በቀላሉ የሚታይ አልነበረም። ከሁሉም አስቀድሞ የማርቆስ ወንጌል በጎፋ ቋንቋ ተተረጎመ። የጎፋ ቋንቋ ከወላይትኛ ቋንቋ ጋር ጥብቅ ዝምድና ስላለው በወላይታ ዙሪያ ያሉ አውራጃዎች ሁሉ ሊጠቀሙበት ችለዋል። ተርጓሚው ሚ/ር አህማን ሲሆኑ በሰኔ 1925 ዓ.ም. ለሕትመት ዝግጁ መሆኑን ዶ/ር ላምቤ በጻፉት ደብዳቤ አስታውቀው ነበር።

ሌላው የሲዳማ ሚሲዮናዊ ሚ/ር ግሌን ኬይን ይኸንኑ የማርቆስ ወንጌል ከአራት የሲዳማ አማኞች ጋር በመተባበር ተርጉመውት በዚሁ አመት በ1925 ዓ.ም. ታተመ። በወላይትኛ ቋንቋ የዮሐንስ ወንጌል በወቅቱ የተተረጎመ ቢሆንም ሕትመቱ ከመከናወኑ በፊት ግን በጣሊያኖች ወረራ ምክንያት ተሰናክሎ ቀርቷል። ኪሊፎርድ ሚሼል በጉጂ ኦሮሚኛ ከወንጌላቱ አንዱን ተርጉመው ነበር። በጣሊያን ወረራ ወቅት ከሌላው ሚሲዮናዊ ቶም ዴቨር እና ሃያ ያህል መንገደኞች ጋር ወደ አዲስ አበባ ሲጓዙ በረሐውስጥ በወንበዴዎች ተገደሉ። የተተረጎመውም መጽሐፍ በዚያው ደብዳቤ ጠፋ።

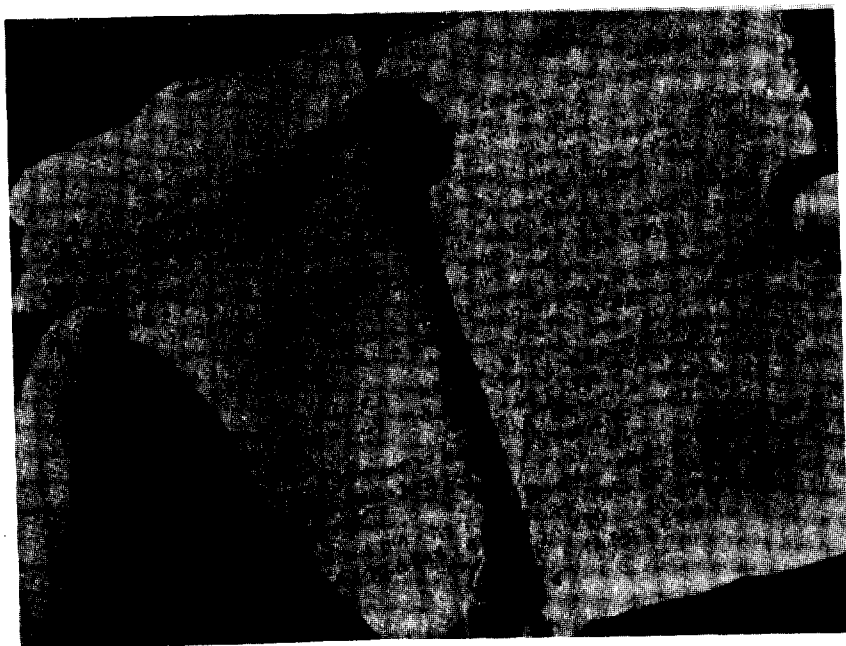
የማቴዎስ ወንጌል በሚ/ር ዳፍ አማካኝነት በሃዲያ ቋንቋ ተተርጉሞ በ1928/29 በሙከራ ሕትመት ታትሞ ለዘመኑ አማኞች ተሰራጭቶ ነበር። የዮሐንስ ወንጌልም እንዲሁ በሚ/ር ካውዘር አማካይነት ወደ ሃዲያ ቋንቋ ተመልሶ ነበር። በጦርነቱ ወቅት ከአንዱ ቦታ ወደ ሌላው ቦታ ሲሰደዱ ከጠፉት ወይም ከወደሙት ንብረቶች አንዱ የመሆን ዕጣ ገጠመው።

ከዚህ በተጨማሪ በወላይትኛ ቋንቋ "እግዚአብሔር ሲናገር" በሚል ርእስ አነስተኛ መጽሐፍ ታትማ ነበር። የመጽሐፏ ገጽ ውሱን ቢሆንም የጊዜውን መልእክት የያዙ የምርጥ ንባባት ስብስብ ስለነበረች በብዙ የጥንት አገልጋዮች ዘንድ ተወዳጅ ነበረች።

ለጅማ ክርስቲያኖች ደግሞ ከዓመታት በፊት በአናሲሞስ ነሲብ (የወለጋ ተወላጅ) የተተረጎመ የኦሮሚኛ መጽሐፍ ቅዱስ ስላላቸው አሳሳቢ አልነበረም። በሁሉም የኢትዮጵያ አውራጃዎች ደግሞ ፊደል የቆጠሩት ወይም በከተሞች ዙሪያ የሚኖሩ ክርስቲያኖች የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ

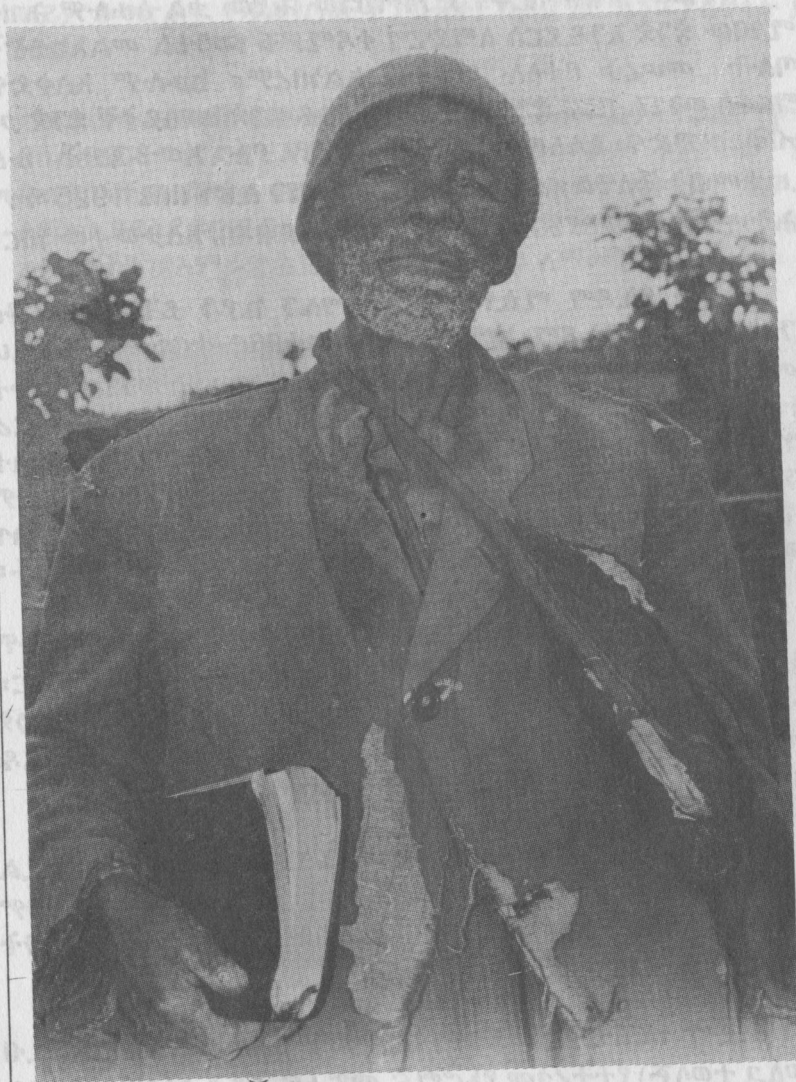
ወይም የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎችን በብዛት ባይሆንም እንኳን በቀላሉ ያገኙ ነበር።

ቃለ ሕይወት ቤተ ክርስቲያን ባልታሰበ ሁኔታ በቅላ የጨለማው ገዢ በሰለጠነበት ምድር አዲስ ኃይል ሆኖ ለመቆም የቻለችው ከላይ በጠቀስናቸው በእኒህ በተወሰኑ የቅዱሳት መጻሕፍት አቅርቦት ብቻ ነበር ለማለት ባያስደፍርም በዚህ ታላቅና ዘላለማዊ አጀንዳ ውስጥ የእግዚአብሔር አምላካችን ተአምራዊ እጅ እንደነበረበት ግን ለማመን አያዳግትም።

“እግዚአብሔር ሲናገር” በቅድሚያ ከተዘጋጁት የወላይትኛ የትርጉም ሥራዎች አንዱ

ምንጭ : Fire on the mountain

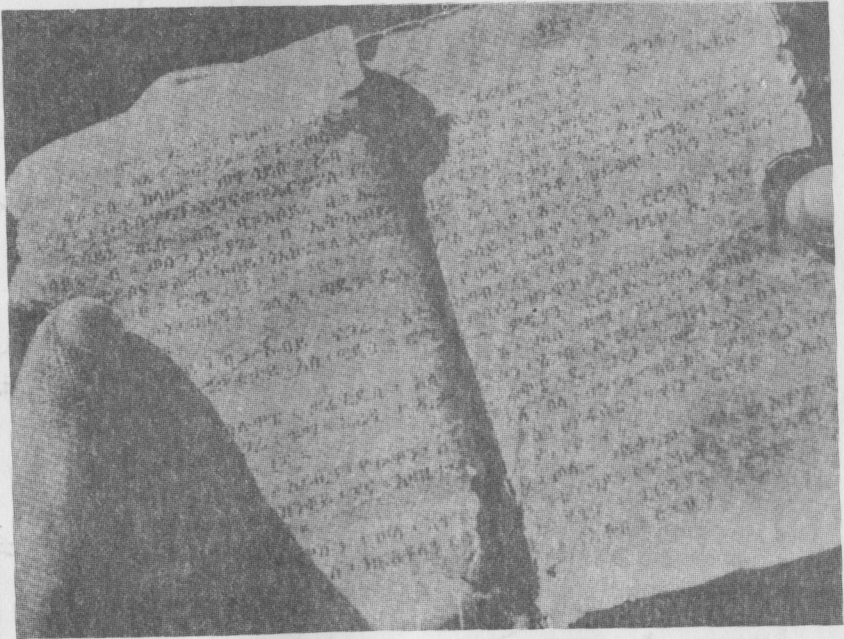

አቶ ጎባ ጎታ ከመጀመሪያዎቹ የጋሞ ወንጌላውያን አንዱ

ፎቶ :- ወ.ዓ

ወይም የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎችን በብዛት ባይሆንም እንኳን በቀላሉ ያገኙ ነበር።

ቃለ ሕይወት ቤተ ክርስቲያን ባልታሰበ ሁኔታ በቅላ የጨለማው ገዢ በሰለጠነበት ምድር አዲስ ኃይል ሆኖ ለመቆም የቻለችው ከላይ በጠቀስናቸው በእኒህ በተወሰኑ የቅዱሳት መጻሕፍት አቅርቦት ብቻ ነበር ለማለት ባያስደፍርም በዚህ ታላቅና ዘላለማዊ አጀንዳ ውስጥ የእግዚአብሔር አምላካችን ተአምራዊ እጅ እንደነበረበት ግን ለማመን አያዳግትም።

“እግዚአብሔር ሲናገር” በቅድሚያ ከተዘጋጁት የወላይትኛ የትርጉም ሥራዎች አንዱ

ምንጭ : Fire on the mountain

የግርጌ ማስታወሻዎች **ምዕራፍ አራት**

¹ Eyayu Lulseged, Why do the Orthodox Christians in Ethiopia identify their Faith with Their nation, Proceedings of the first National Conference.... P. 4.

² የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ በአስተዋዕለ : ገጽ 70 ።

³ Church and State in Ethiopia , P. 208

⁴ Eide, Revolution and Religion in Ethiopia, P. 35

⁵ የኢትዮጵያ ታሪክ ከ1848 – 1966 : ገጽ 51 ።

⁶ Eide, P. 33

⁷ የኢትዮጵያ ታሪክ ከ1848 – 1966 : ገጽ 41 ።

⁸ Birhanu Deresse, P. 31

⁹ Cords of Love, P. 271-72

¹⁰ Ibid., P. 272-273

¹¹ Fire on the mountain, P. 71

¹² Cords of Love, P. 273-274